

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Varhainen vuorovaikutus lastensuojeluperheissä

Mönkkönen, Emmi

2017 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Yhdessä enemmän

Varhainen vuorovaikutus lastensuojeluperheissä

Emmi Mönkkönen
Sosionomi
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2017

Laurea-ammattikorkeakoulu
Koulutus
Sosionomi (AMK)

Tiivistelmä

Tekijä Emmi Mönkkönen

Opinnäytetyön nimi

Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys lastensuojelussa

Vuosi 2017

Sivumäärä 41

Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen on keskeinen osa perhetukikeskusten perheiden kanssa tehtävää työtä. Opinnäytetyössä tarkastellaan Tuomarilan perhetukikeskuksen työntekijöiden ja kahden äidin näkökulmia varhaiseen vuorovaikutukseen. Tutkimuskysymykset olivat, mitkä ovat varhaista vuorovaikutusta tukevia tekijöitä perhekuntoutuksessa ja minkälaisia merkityksiä lastensuojelun työntekijät sekä äidit liittävät varhaiseen vuorovaikutukseen.

Tutkimusaineiston muodostavat kahdelta työntekijäryhmältä ja kahdelta perhetukikeskuksen asiakkaana olevalta äidiltä ryhmähaastatteluna kerätyt aineistot. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä hyödynnettiin varhaiseen vuorovaikutukseen liittyvää kirjallisuutta, jossa keskityttiin pääasiassa kiintymyssuhteen kehittymiseen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin.

Tuloksiksi tiivistyy sekä työntekijöiden että äitien näkemyksiä varhaisesta vuorovaikutuksesta. Työntekijät korostivat erityisesti ensimmäisen vuoden merkitystä ja sitä, että se on lapsen kehityksen kannalta oleellista. Lisäksi he korostivat henkisen läsnäolon merkitystä. Varhaisessa vuorovaikutuksessa äidin on kyettävä ennakoimaan lapsen kokemusta ja reagoimaan niihin. Lisäksi on tärkeää pitää vauva koko ajan vanhemman mielessä ja olla herkkä vastaamaan lapsen tarpeisiin.

Esiin nousi myös varhaista vuorovaikutusta häiritseviä tekijöitä, joita ovat esimerkiksi äidin väsymys, mielenterveysongelmat tai äidin omat lapsuuden kokemukset. Haastatellut äidit eivät tunnista samoja vuorovaikutuksen haasteita kuin työntekijät, vaan nostivat esiin pääasiassa vuorovaikutuksen ulkoisia häiriötekijöitä, jolloin myös oman toiminnan arviointi jäi vähälle. Kehittämisehdotuksena on, että äitien näkökulmaa varhaiseen vuorovaikutukseen tulisi selvittää ja siten auttaa heitä tunnistamaan vanhempi-lapsisuhdetta edistäviä ja häiritseviä tekijöitä.

Name Emmi Mönkkönen

Title of the Thesis

The importance of early Interaction in families who receive support given by the child protection services

Year

2017

Pages

41

Supporting early interaction is the focal part of the family work in family support centres. The purpose of this thesis was to study the employees' and two mothers' opinions on early interaction at Tuomarila family support centre. The thesis questions focused on the supportive factors of early interaction in family work and what is the significance of early interaction to child protection workers and mothers

The data for this thesis was obtained from two groups of workers, and from two mothers who were interviewed together. Literature related to early interaction with the focus on the development of attachment and the factors having an impact on it form the theoretical framework of this thesis.

The results consist of the employees' and mothers' views on early interaction. The workers emphasized the significance of the first year and its importance for a child's development. In addition, they also emphasized the importance of mental presence. The mother has to be able to anticipate her child's experiences and react to them. Additionally, it is important for the parent to be able to constantly keep the child in mind and be sensitive to the needs of the child.

During the research process also factors affecting early interaction emerged. They were e.g. the mother's tiredness, mental health problems or personal childhood experiences. The mothers who were interviewed did not recognize the same challenges as the workers did. Instead, they brought up some external factors at which point the evaluation of their own behaviour was diminished. As for further research, it would be interesting to get more information about the mothers' opinions and help them recognize conducive and detrimental factors in parent-child relationships.

Keywords: Early interaction, Parenthood, Attachment theory, Family work, Child protection

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Tavoite ja tutkimuskysymykset.....	6
3	Varhainen vuorovaikutus.....	7
3.1	Varhainen vuorovaikutus ja sen merkitys.....	7
3.2	Varhaisen vuorovaikutuksen vaikutus aivoihin.....	9
3.3	Lapsen kohtaaminen.....	10
3.4	Älypuhelimien vaikutus varhaiseen vuorovaikutukseen.....	10
4	Kiintymyssuhteen merkitys.....	11
4.1	Kiintymyssuhteeseen vaikuttavat tekijät.....	11
4.2	Turvallisesti vai turvattomasti kiintyneet lapset.....	13
5	Lastensuojelun rooli.....	14
5.1	Mitä on lastensuojelu?.....	14
5.2	Lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus.....	15
5.3	Vauvaperhetyö.....	16
6	Vanhemmuus muuttuvassa ajassa.....	18
6.1	Äitiyden haasteita.....	18
6.2	Isän muuttuva rooli.....	19
6.3	Riittävä vanhemmuus.....	19
7	Tutkimuksen toteuttaminen.....	20
7.1	Tutkimusmenetelmä.....	20
7.3.	Aineiston analyysi.....	21
7.3	Luotettavuus ja eettisyys.....	22
8	Varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmia työntekijöiden kuvaamina.....	24
8.1	Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys.....	24
8.2	Miten havainnoidaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta.....	24
8.3	Haasteet ja häiriötekijät varhaisen vuorovaikutuksen onnistumisessa.....	26
8.4	Älypuhelimien ja sosiaalisen median vaikutus vuorovaikutukseen.....	28
8.5	Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen Tuomarilassa.....	30
9	Varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmia äitien kuvaamina.....	31
9.1	Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys ja haasteet.....	31
9.2	Äitien tarvitsema tuki Tuomarilan perhetukikeskuksessa.....	32
10	Yhteenveto ja johtopäätökset haastatteluista.....	34
11	Pohdinta.....	38
	Lähteet.....	41
	Liite 1: Tutkimuslupa	
	Liite 2: Suostumus tutkimukseen	

1 Johdanto

Lasten kanssa työskentelevät joutuvat usein kohtamaan erilaisia vuorovaikutuksen ongelmia perheissä. Itsekin aloin kiinnostua tästä aiheesta toimiessani lasten kanssa päivähoitossa ja lastensuojelulaitoksissa. Erityisesti kiinnostuin pohtimaan asiaa työharjoittelussani lastenkohteissa Suomessa ja Ugandassa. Eri tukijat ovat nostaneet esiin varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä lapsen kehityksen kannalta ja itsekin päätin tutustua aiheeseen lähemmin opinnäytetyössäni.

Varhaista vuorovaikutusta on tutkittu paljon ja sen on todettu monissa tutkimuksissa vaikuttavan ihmisen kehitykseen. Kiintymyssuhdetta koskevissa tutkimuksissa on jo pitkään tuotu esiin, että ensimmäisen elinvuoden aikana on tärkeää saada hyvä kiintymyssuhde sekä läheisyyttä ja huolenpitoa. Koska en tämän opinnäytetyön puitteissa pysty seuraamaan suoranaisesti varhaista vuorovaikutusta, niin päädyin tarkastelemaan asiaa perhetukikeskuksen asiakaina olevien vanhempien ja työntekijöiden näkökulmina.

Opinnäytetyöni keskittyi varhaisen vuorovaikutuksen merkitykseen lastensuojeluperheissä. Selvitin, miten Tuomarilan perhetukikeskus tukee perheitä varhaisessa vuorovaikutuksessa sekä miten he ja heidän asiakkaansa näkevät varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen. Halusin tutkimuksessani saada kuuluviin työntekijöiden lisäksi myös asiakkaiden äänen, sillä tästä on apua myös perheiden tukemisessa.

2 Tavoite ja tutkimuskysymykset

Työn tarkoituksena oli tutkia minkälaisia merkityksiä Tuomarilan perhetukikeskuksen työntekijät ja vanhemmat liittävät varhaiseen vuorovaikutukseen. Tuomarilan perhetukikeskuksessa kuntoutetaan lastensuojelun asiakkaana olevia perheitä. Vanhempia tuetaan kaikissa vanhemmuuteen liittyvissä haasteissa (Espoo 2017). He tukevat perheitä erilaisissa elämän haasteissa, mikä luonnollisesti vahvistaa vanhempien ja lasten välistä kiintymys- ja vuorovaikutussuhdetta. Tutkimukseen osallistuvat työntekijät työskentelevät kolmella eri osastolla. Yksi osastoista tekee kotiinpäin tehtävää työtä, mutta haastattelin tutkimuksessani vain kahdella muulla osastolla olevia työntekijöitä, jotka tekevät työtä perheiden kanssa paikan päällä perhetukikeskuksessa. Olen itse ollut Tuomarilassa harjoittelijana kymmenen viikkoa ja tutkimusideani syntyi harjoittelun aikana. Tuomarilassa keskitytään varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen ja siellä nousi esille myös älypuhelimien merkitys suhteessa vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen.

Alun perin halusin tarkastella älypuhelimien vaikutusta suhteessa varhaiseen vuorovaikutukseen, mutta lähdekirjallisuutta ei ollut tarjolla riittävästi. Päätin katsoa asiaa yleisemmin. Kuitenkin yksi tärkeä tavoite tutkimuksessani oli selvittää, miten teknologian kehitys on vaikuttanut vuorovaikutukseen. En kuitenkaan keskittynyt siihen niin syvästi kuin alun perin oli tarkoitus. Tavoitteena oli perehtyä varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmiin sekä teorian, että lastensuojelun työntekijöiden sekä asiakkaana olevien äitien näkökulmasta.

Aluksi esittelen varhaista vuorovaikutusta eri tutkimusten valossa ja avaan keskeisiä näkökulmia varhaisen vuorovaikutuksen tarkastelussa. Päädyin kuvaamaan tutkimusmenetelmäni ja esittelemään ryhmähaastattelun tuloksia jäsentäen ne tutkimuskysymysteni pohjalta.

Tässä opinnäytetyössä halusin selvittää varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä sekä lasten suojelun asiakkaana olevien vanhempien, että lastensuojelulaitoksessa toimivien ammattilaisten näkemyksinä. Opinnäytetyön tarkoitukseni ei ole syyllistää ketään, vaan nostaa esiin varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja lastensuojelutyössä. Tämä edistää myös tutkimani lastensuojeluyksikön perustyötä, sillä tämä teema on keskeinen osa heidän työtään perheiden kanssa. Tutkimuksessani pyrin selvittämään myös mitä haasteita varhaiseen vuorovaikutukseen liittyy ja mitkä asiat sitä voivat edistää. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus ja aineiston keräämisen muotona käytin ryhmähaastattelua.

Tutkimukseni tavoitteena oli saada kartoitettua perhetukikeskuksen työntekijöiden näkemyksiä siitä, mikä on varhaisessa vuorovaikutuksessa tärkeää ja miten sitä tuetaan perhekuntoutuksessa. Toinen tavoitteeni oli herättää vanhempien tietoisuutta ja haastaa heitä pohtimaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä oman vauvansa kanssa. Tutkimuskysymykseni olivat:

- Minkälaisia merkityksiä lastensuojelun työntekijät ja äidit liittävät varhaiseen vuorovaikutukseen?
- Mitkä ovat varhaista vuorovaikutusta tukevia tekijöitä perhekuntoutuksessa?

3 Varhainen vuorovaikutus

3.1 Varhainen vuorovaikutus ja sen merkitys

Varhaista vuorovaikutusta on tutkittu paljon ja sen on todettu monissa tutkimuksissa vaikuttavan ihmisen kehitykseen. Kiintymyssuhdetta koskevissa tutkimuksissa on pitkään jo tuotu esiin, että ensimmäisen elinvuoden aikana on tärkeää saada hyvä kiintymyssuhde sekä läheisyyttä ja huolenpitoa. Lapsen kehitykselle on tärkeää vastavuoroinen kanssa käyminen. (MLL 2015).

Miten vanhemmuus on muuttunut muuttuvassa maailmassa? Mitä vuorovaikutuksellisia haasteita lapsen ja vanhemmuuden kohtaamiseen liittyy? Vanhemmuuteen liittyy paljon suoritus-paineita ja helposti vanhempi voi kokea vanhemmuuden ainoaksi roolikseen (Väestöliitto 2016). Joskus vanhemmille voi olla yllätys, miten paljon lapsi muuttaa elämää ja pakeneminen esimerkiksi älypuhelin maailmaan antaa hetken rauhaa kiireisestä vauva-arjesta. Voidaan siis pohtia, ovatko älypuhelimet tuoneet helpotusta selvitä raskaasta vauva-arjesta jolloin vanhempi voi tuntea itsensä jopa yksinäiseksi. Vanhemmuuden tila jatkuu läpi elämänsä-kaaren. Vanhemmuus kasvaa koko ajan eikä se ei ole koskaan niin sanotusti valmis (Siltala 2003,16).

Vanhemmuuden ja lapsen vuorovaikutuksessa on kysymys kehityksellisestä molemminpuolisuudesta eli vanhempien ja lasten kehitysmahdollisuuksien kohtaamisesta (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 16). Vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen liittyy paljon erilaisia tunteita, eikä ole olemassa yhtä oikeaa vuorovaikutussuhdetta. (Tamminen 2003, 17). Jokaisen vauvan ja vanhemman välille syntyy omanlaisensa suhde ja tämä suhde kehittyy vastavuoroisesti. Vanhemman ja lapsen tulisi rauhassa rakentaa vuorovaikutteista suhdettaan ja usein se syntyykin luonnostaan. Aina tuo vuorovaikutus ei kuitenkaan ole lapsen kannalta turvallinen, joskus se voi jopa vaarantaa lapsen kehitystä. Näitä asioita joudutaan kohtaamaan lastensuojelutyössä.

Siltala (2003,193) viittaa Jukka Mäkelän ajatuksiin, että myönteinen vaikutus vuorovaikutukseen voi eheyttää vuorovaikutusta. Jos taas olot ovat epäsuotuisat, se vahvistaa suhteen kaotettisuutta. Katsekontakti lapseen on erityisen tärkeää. Siltala tuo esiin, että kun äiti katsoo vauvaansa rakkauden välittämällä katseella, hän myös näkee lapsensa kauneuden. (Siltala 2003, 193.) Tätä voidaan kutsua myös peilaamiseksi, sillä äiti reagoi samalla vauvan ilmeisiin ja eleisiin. Reagointi vauvan varhaisiin signaaleihin on tärkeää koko hänen tulevan kehityksensä kannalta. Vauva jää helposti omien tarpeidensa armoille ja tarvitsee siksi pyyteetöntä reagoitua äidiltä ja isältään (Sinkkonen & Pihlaja 2000, 20-21.) Tutkimukset osoittavat kuinka esimerkiksi masentuneen vanhemman tai eleiltään passiivisen hoivaajan vastuulla oleva vauva voi myös passivoitua eleissään ja hänen aktiivisuutensa vähentyä voimakkaasti. Siltala kirjoittaa, että ”vauva vastaa äidin jatkuvaan psyykkiseen ja ruumiilliseen hiljaisuuteen ja poissa oloon vetäytymällä”. (Siltala 2003, 33.) Olen itse nähnyt näitä vakavia oireita ollessani työharjoittelussa lastenkodeissa. Lapsi voi siis passivoitua, jos vuorovaikutuksessa on puutteita. Jos esimerkiksi vauva lopettaa reagoimisen tai vetäytyy nukkumalla, voi olla kyse vuorovaikutuksen laiminlyönnistä.

Nykyään Suomessa varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun ammattilaiset tietävät varmasti, miten tärkeää hyvä vuorovaikutus on lapsen kehitykselle. Jari Sinkkonen (2002) on todennut, että ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä jo vauvasta alkaen. Ihminen tarvitsee läheisyyttä ja

turvaa koko elämässä ajan, mutta perusteet turvallisuudelle luodaan vauva-aikana. Mitä enemmän asiasta puhutaan ja sitä tutkitaan, sitä selvemmäksi tulee, että varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä ei saa vähätellä. Täydellistä vanhemmuutta ei ole ja vanhemmuus on aina keskeneräistä. Ei riitä, että aikuinen on läsnä vain fyysisesti ja vastaa lapsen tarpeisiin, vaan myös henkinen läsnäolo vauvan kanssa on tärkeää. Siltalan (2003,16) mukaan vanhemmuuden ja lapsen välillä on oltava luotettava vuorovaikutus suhde. Hän puhuu kehityksellisestä molemminpuolisuudesta, jolla hän tarkoittaa vanhemman ja lapsen kehitysmahdollisuuksien kohtaamisesta. Lisäksi hän tuo esiin, että vanhemmuuteen tulee aina aineksia myös omista lapsuuden kokemuksista.

Nykyisin korostetaan, että lapsen kanssa vuorovaikutus alkaa usein juttelun ja kehtolaulujen merkeissä. Lapselle on erittäin tärkeää kuulla äidin ääni, joka oli jo tuttu silloin kun vauva oli vielä kohdussa. (Kalland & Sinkkonen 2002.) Lapsen ja vanhempien vuorovaikutukseen vaikuttaa moni tekijä. Luonnollisestikin eri päivinä vuorovaikutus lapsen kanssa on hieman erilaista. Jos äiti tai isä on väsynyt, eivät vuorovaikutus ja läsnäolo välttämättä ole parasta mahdollista. Jos vanhempi voi hyvin, hän kykenee paremmin kommunikoimaan ja olemaan henkisesti läsnä vauvalleen. Aivotutkijat ovat todenneet, että vuorovaikutuksella on todettu olevan suuri merkitty neurobiologiseen säätelyyn ja päinvastoin (Kalland & Sinkkonen 22, 2002).

3.2 Varhaisen vuorovaikutuksen vaikutus aivoihin

Usein ei tulla ajatelleeksi, että vuorovaikutus lapsen kanssa alkaa jo ennen syntymää. Nykyään äidin ja sikiön välistä vuorovaikutusta tarkkaillaan neuvoloissa jo raskauden alku vaiheista. Tämä on turvaa äidin ja lapsen suhteen muodostumista jo ennen syntymää. Tutkimukset ovat osoittaneet, että äidin psyykinen ja fyysinen kunto vaikuttavat olennaisesti lapsen ja äidin kiintymyssuhteeseen raskauden sekä syntymän jälkeisenä aikana (Korpela, Ruuhi & Ylistö 2017). On siis useasti todettu, että äidin ja vauvan suhde on todella tärkeää psyykkisen ja fyysisen kehittymisen turvaamiseksi. (Salo & Tuomi 7, 2007).

Varhainen vuorovaikutus on elintärkeää myös aivojen kehittymiselle. Se jopa muovaa ruumiin-toimintojamme, tunnekokemuksia sekä toimintatapojamme. Ensimmäisten vuosien aikana lapsen aivot kehittyvät eniten, joten varhaiset kokemukset ovat tärkeitä. (Laatikainen 2015, 11.) Ihminen käyttää aivojen limbistä järjestelmää emotionaalisessa vuorovaikutuksessa ja manteliumake on välttämätön esimerkiksi pelon käsittelyssä. (Sinkkonen 2001, 72-74.) Vanhemman tulisi myös yrittää saada lapselle mahdollisimman stressitön ympäristö kasvaa, sillä stressin aiheuttama kortisolin erityys vaarantaa myös aivojen kehitystä (Norton 2010, 6).

Miten vuorovaikutuksen laiminlyönti fyysisesti vaikuttaa lapseen, jos turvallista vuorovaikutusta ei synny? Uusimmat tutkimukset ovat tuoneet esille suoran yhteyden varhaisen vuorovai-

kutuksen sekä aivojen kehittymisen välille. Vuorovaikutuksen laiminlyönti vauvaiässä siis aiheuttaa biologisia ongelmia lapselle, jotka heijastuvat koko aikuisikään. Laiminlyönti voi jopa aiheuttaa keskushermoston vaurioita tai miniaivovaurion. Lapsesta voi kasvaa aikuisena impulsiivinen ja aggressiivinen, mikäli häntä on kohdeltu kaltoin ja vuorovaikutus on jäänyt olemattomaksi. (Sinkkonen 1998, 105.)

3.3 Lapsen kohtaaminen

Hyvässä kohtaamisessa luodaan pienestä pitäen perustaa itsetunnolle ja rohkeudelle. Ei ole samantekevää, miten kohtaamme vauvan, sillä voimme luoda yhteyden ja luottamuksen tai jättää etäisyyden ja tuottaa epäluottamusta. (Mattila 2011, 15.) Mattila (2011, 19) kirjoittaa, että hyvä kohtaaminen edellyttää nöyryyttä ja rohkeutta asettua lapsen asemaan. Näitä seikkoja korostetaan myös yleisemmin ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, mutta erityisesti ammatillisessa kohtaamisessa (Mönkkönen 2007). Lisäksi Mattila korostaa, että itsetunnon ja omanarvontunnon kehittymiseen vaaditaan vähintään yksi tärkeä aikuinen. Vaikeudet kuitenkin heikentävät vanhemmuutta ja vuorovaikutuksen laatua. Lapsi tarvitsee ennen kaikkea turvallista aikuista. Lisää haasteita kohtaamisen ja vuorovaikutuksen tukemiseen sosiaalialalla lisää se, että tulosten osoittaminen on hankalaa ja työn tuloksia mitataan koko ajan eri tavoin.

Kohtaaminen on yksi tärkeä aihe varhaiseen vuorovaikutukseen liittyen. Se, miten vauva kohdataan vaikuttaa olennaisesti äidin ja lapsen vuorovaikutus suhteeseen. Vuorovaikutusta ja kohtaamisen tärkeyttä tulee varmasti harvoin mietittyä. Monelle vanhemmalle empatia ja lapsen kanssa aito läsnäolo tulee luonnostaan. Vanhemmat, joilla on vaikeuksia ottaa kontaktia lapseen, tarvitsevat tietoa ja kannustusta kohtaamiseen liittyen.

Hyvät vuorovaikutussuhteet ovat tärkeä asia jokapäiväisessä elämässämme, mutta myös työelämässä. Kohtaamisen taito on myös yksi vaativimmista asioista asiakastyössä. Vaativaksi vuorovaikutusosaamisen tekevät vaihtuvat tilanteet sekä se, että kun olemme tekemisissä ihmisten parissa emme voi koskaan olla varmoja ja valmiita jonkin metodin toimivuudesta. (Mönkkönen 2007, 29.) Jos vuorovaikutustaidot ja kohtaaminen ovat vaativia asioita ammattilaisille, niin ymmärrettävästi ne voivat olla hankalia myös tuoreelle pienen vauvan äidille, joka ei välttämättä ole saanut hyvää mallia siitä omassa lapsuudessaan.

3.4 Älypuhelimien vaikutus varhaiseen vuorovaikutukseen

Kiinnostukseni tutkimuksessani oli myös, miten älypuhelin ja yleensäkin teknologia vaikuttaa äidin ja vauvan väliseen varhaiseen vuorovaikutukseen. Viime vuosina on tehty paljon tut-

kimuksia, joissa on todettu, että älypuhelin vaikuttaa ihmisen keskittymiskykyyn, hidastaa oppimista ja vaikuttaa jopa unen laatuun (Helsingin sanomat 2016). Mediassa on aika ajoin kysytty, kasvattaako sosiaalinen media lapsia. Vanhemmuuteen liittyy paljon suorituspaineita ja vanhempi voi helposti kokea vanhemmuuden ainoaksi roolikseen (Väestöliitto 2016). Joskus vanhemmille voi olla yllätys, miten paljon lapsi muuttaa elämää. Pakeneminen älypuhelimien maailmaan voi antaa äideille myös hetken rauhaa kiireisestä vauva-arjesta, joten osaltaan se voi myös edistää äitien jaksamista ja vähentää esimerkiksi yksinäisyyttä. Vanhemmuuden tila jatkuu läpi elämänkaaren. Vanhemman oma mieliala ja hyvinvointi vaikuttavat suoraan vauvaan, mikä luonnollisesti heijastuu tasapainoiseen vuorovaikutukseen. (Niemelä 248, 2016.)

Sari Åhlqvist-Björkroth (2016) toi esille Ylen akuutti ohjelmassa 8.2.2016, että vuorovaikutus on lapselle yhtä tärkeää kuin uni ja ruoka. Hänen mukaansa lapsi tarvitsee kaiken huomion, mutta nykyisin älypuhelin kilpailee vuorovaikutuksesta lapsen kanssa. Hän kysyi, kumpi saa enemmän huomiota vanhemmilta - vauva vai älypuhelin? (YLE akuutti 2016.) Aihe on nostettu esille mediassa, mutta varsinaisia tutkimuksia aiheesta en löytänyt. Åhlqvist-Björkroth toi esille, että varhaisella vuorovaikutuksella on tärkeä tehtävä emotionaalisen tunne-elämän kehittymisen perustana. Hän oli huolissaan kännykän vaikutuksesta vuorovaikutukseen, mutta halusi myös korostaa, että väsymys on sallittua eikä kaikesta vanhemmuudessa kannata kantaa huonoa omaatuntoakaan. (YLE 2016)

Älylaitteet ovat nykyään kaikkialla ihmisten elämässä ja tämä voi aiheuttaa riippuvuutta niiden käyttöön niin aikuisissa kuin lapsissakin. Kun pohditaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta, on hyvä pohtia, missä menee raja vanhempien kännykän käytössä. Voidaan miettiä milloin se vaarantaa turvallista kiintymys- ja vuorovaikutus suhdetta.

4 Kiintymyssuhteen merkitys

4.1 Kiintymyssuhteeseen vaikuttavat tekijät

Onnistuneen vuorovaikutuksen seurauksena on luotettava kiintymyssuhde. On selvää, että ihminen tarvitsee toisten läheisyyttä ja turvaa. Haluankin avata hieman kiintymyssuhdeteoriaa ja sen tärkeyttä suhteessa varhaiseen vuorovaikutukseen.

Kiintymyssuhdeteorian kehitti John Bowlby, jonka ajatuksia käyttävät monet varhaisen vuorovaikutuksen tutkijat. Esimerkiksi Sinkkonen ja Kalland (2002,7) korostavat äidin ja lapsen välisen varhaisen suhteen harmonisuutta sekä sitä, miten pitkät erot vanhemmasta voivat olla haitallisia lapselle. Kiintymyssuhdeteorian avulla pyritään ymmärtämään varhaisten ihmissuhteiden vaikutusta ihmisen tulevaisuuteen. Bowlby on teoriassaan tuonut jopa esille, että lapsi

saisi olla erossa äidistään vain yhtä monta päivää kuin lapsella on elinvuosia (Sinkkonen & Kalland 2002, 7). Tässä on tärkeä ottaa huomioon nyky-yhteiskunnan elämäntavan muutokset ja työelämän vaatimukset. Bowlbyn teorian mukaan lapsia ei saisi viedä päivähoitoon, mutta harvalle perheelle tämä on taloudellisesti mahdollista. Lisäksi nykyisin olen huomannut, että moni äiti näkee tärkeänä, että lapsen on tärkeä oppia olemaan ilman äitiäänkin ja lapsi oppii olemaan muiden lasten kanssa. Silti äiti on lapsen lähellä suurimman osan päivästä, sillä vanhemmat ovat kasvun ja turvan tukipilareita. Ei siis ole syytä jättää pientä vauvaa liian pitkäksi aikaa ilman vanhempiaan.

Kiintymyssuhteessa korostetaan henkistä ja turvallista läsnäoloa lapsen kanssa, mutta lisäksi on tärkeää oppia ymmärtämään lapsen tarpeita ja viestejä sekä nähdä lapsen käyttäytymisen taakse. Ensimmäiset elinvuodet ovat herkinä aikaa lapsen kiintymyssuhteen muodostumisessa. Lapsi voi muodostaa läheisen kiintymyssuhteen 3-5 aikuisen. (THL 2015.) On tärkeää, että lapsella on useita tärkeitä ja turvallisia aikuisia lähellänsä, sillä tukiverkko ja turvallisuuden tunne luovat perustaa vankalle kehitysympäristölle. Kaikki turvalliset aikuiset eivät välttämättä ole vanhempia tai sukulaisia, vaan he voivat olla muutoin lapsen elämässä mukana. Myös Bowlby korostaa äiti-lapsi suhdetta ja pitää sitä kulmakivenä lapsen kiintymyssuhteelle.

Mönkkönen (2007, 66-67) kuvaa, miten 1900-luvulle asti olemme eläneet hyvin aikuiskeskeistä aikaa. Aikuisilla oli aiemmin vahva auktoriteetti lapsiinsa eikä lapsuutta pidetty aikuisuudesta erillisenä. Nykyään lapsuus nähdään enemmän aikuisuudesta vapaana aikana, ja lisäksi vanhemmat korostavat lapsen ehdoilla toimimista enemmän kuin aiemmin. Kun aikuisen valta lapseen on suuri, voi syntyä ongelmia, mikäli auktoriteettia käytetään väärin. Mönkkösen mukaan aikuiskeskeisyys on muuttunut lapsikeskeisyydeksi viime vuosikymmenien aikana. Tämäkään ääripää ei ole välttämättä hyvä, sillä lapsi voi helposti ottaa yliotteen. Myös ammattilaiset voivat toimia väärällä tavalla lapsikeskeisesti ohittaen vanhempien asiantuntijuuden ja valta-aseman suhteessa lapsiin. Ääripäät eivät ole myöskään kasvatuksessa hyvä asia.

Lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen vaikuttavat äidin ja lapsen temperamentit sekä elämäntilanne. Jos olosuhteet sallivat äiti ja lapsi voivat rakentaa yhdessä lapsen kehitystä edistävää vuorovaikutusta. Mikäli kielteiset asiat toistuvat, voi se muodostaa lapsen kehitystä kuristavan noidankehän. (Sinkkonen & Kalland 2002, 17.)

Bowlby haluaa teoriallaan selvittää kahta kysymystä, jotka ovat: Miksi ihmiset pyrkivät muodostamaan vahvoja, valikoivia ja kestäviä siteitä toisiinsa sekä miten ja miksi keskeisten ihmissuhteiden katkeaminen tai jo uhka siitä aiheuttaa ahdistusta? Kysymykset ovat vaikeita ja onko niihin olemassa vastauksia?

Kehityspsykologi Lev Vygotsky (1978) on todennut, että ”ihmislapsi syntyy sosiokulttuurisesta evoluutiomuodosta johtuen avuttomana ja kehittyy vasta vähitellen kulttuurisen omaksumisprosessin kautta yksilöksi ja yhteiskunnan jäseneksi.” (Sinkkonen & Kalland 2002, 19.) Myös Bowlby on hyödyntänyt Vygotskyn sekä Freudin teorioita pohtien niiden kautta kiintymyssuhdetta. Mitä Vygotskyn lause kulttuurisesta omaksumisprosessista sitten tarkoittaa? Keskeistä on ajatus, että ihminen muokkautuu vähitellen kulttuurin ja ihmissuhteiden kautta.

On selvää se, että mitä nuorempi lapsi, sitä enemmän hän tarvitsee hoivaa ja huolenpitoa. Onkin hieman jopa pelottavaa ajatella, miten pieni vauva on hoitajiensa armoilla. Vauva on hyvin riippuvainen huoltajistaan ja hänen kaikki tarpeensa ovat toisten varassa.

4.2 Turvallisesti vai turvattomasti kiintyneet lapset

Bowlbyn teoriassa puhutaan turvallisesti ja turvattomasti kiintyneistä lapsista, ja heidän erilaisesta tavastaan olla vuorovaikutuksesta. Turvallisesti kiintyneen lapsen on helpompi ottaa tukea ja turvautua stressitilanteissa vanhempaan. Hän uskaltaa myös ilmaista negatiivisia ja positiivisia tunteitaan helpommin kuin turvattomasti kiintyneet. (Nurminen 2016). Elämän vastoinkäymiset voivat tuntua hieman helpommilta, jos pohjalla on vahva turvallinen suhde vanhempiin. Se, mitkä asiat vaikuttavat siihen, että lapsi on turvallisesti kiintynyt on moniselitteinen. Turvattomasti kiintynyt lapsi voi oireilla monella eri tavoin. Nurminen (2006) tuo esille, että tutkimusten mukaan on todettu vuorovaikutusta tukevan perhetyön positiivinen vaikutus lapsen varhaisen kiintymyssuhteeseen kehittymisen kannalta. Se on vaikuttanut jopa lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Turvattomasti kiintynyt lapsi voi myöhemmin elämässään saada korjaavia kokemuksia. Turvallisesti kiintynyt lapsikaan ole suojassa tulevaisuuden riskeiltä, jossa kiintymyssuhdetta horjutetaan. (Sinkkonen & Kalland 2002, 9.)

Sinkkonen ja Kalland (2002,10) korostavat, että rakkautta ja kiintymyssuhdetta ei saa sotkea keskenään. Äiti voi rakastaa lastaan niin kuin useimmiten asia onkin ja silti olla kykenemätön tarjoamaan turvallista kiintymyssuhdetta. Kuten aikaisemmin mainitsin, voi äidin omat ongelmat ja huono psyykinen vointi vaikeuttaa vuorovaikutuksen, kiintymyssuhteen sekä kohtaamisen onnistumista, vaikka äiti kovasti yrittäisi parhaansa ja rakastaisi lastaan. Pettymykset ja vastoinkäymiset ovat kuitenkin osa elämää, eikä minkään teorian mukaan ole tarkoitus väittää, että lapsen elämä olisi koskaan täydellistä.

Kiintymyssuhteeseen voi tulla häiriöitä, jos lapsi asuu lastenkodissa ja vanhemmat ovat kaukana tai eivät kykene kontaktiin. Hoitajia voi olla vähän ja lapsia paljon, jollin aikaa ei riitä kaikille. Hoitajan fyysinen, psyykinen ja emotionaalinen tuki on tärkeää lapsen kykyjen kannalta jotta hän oppii selviämään haastavista elämän tilanteista tulevaisuudessa. (WHO 2010.) Esimerkiksi monissa kehitysmaissa olevissa lastensuojelulaitoksissa ei aina pystytä antamaan

lapselle kuin perushoito, mikä voi vaikuttaa lapsen emotionaalisen tasapainoon tulevaisuudessa.

5 Lastensuojelun rooli

5.1 Mitä on lastensuojelu?

Haastatteluni sijoittuu perhetukikeskukseen ja haastattelin lastensuojelun asiakkaina olevia perheitä, joten on tärkeää, että avaan myös lastensuojelun käsitettä. Lastensuojeluun kohdistetaan usein paljon kritiikkiä ja perheet voivat olla usein vastahakoisia tai pelkäävät lastensuojeluun liittyvä kontrollia. Kaikilla lastensuojelun piirissä olevilla perheillä ei kuitenkaan ole aina puutteita lasten ja vanhempien välisessä vuorovaikutuksessa.

Hanna Haatainen (2016,19) on pohtinut lastensuojelun valta-asemaa pro gradussaan. Hän korostaa kuinka sosiaalialan ammattilaisille on delegoitu valta puuttua epäsosiaalisiin oloihin ja tilanteisiin. Tämä valta on etenkin sosiaalityöntekijöillä. On kuitenkin tärkeää pohtia, miten tästä valta-asemasta huolimatta lastensuojelun tukitoimet toteuttavat vanhemmuuden tukemista eettisesti vanhempien itsemääräämisoikeutta kunnioittaen.

Vuorovaikutuksen puutteet kuitenkin näyttäytyvät yhä useammin lastensuojelullisena asiana. Tuomarilan perhetukikeskuksessa työskennellessäni huomasin, että äidin kontaktiin suhteessa vauvaan kiinnitetään paljon huomiota. Jos äiti ei pysty vuorovaikutukseen vauvan kanssa nousee, voi se olla yksi huostaanottoon vaikuttava asia. Kuitenkin äitien omat kokemukset ja näkemykset ovat tuon suhteen edistämisen kannalta tärkeitä, emmekä voi pelkästään määritellä asiaa ulkoapäin. Lastensuojelutyön ydin on turvata lapsen etu. Tärkeintä on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ilman henkisiä tai fyysisiä häiriöitä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2017). Bardy (2009, 11) on kuvannut lastensuojelua lapsen hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämisenä ja turvaamisena. Lastensuojelun tulee perustua huolella tehtyihin tilanearvoihin, jossa kuunnellaan tarkasti myös lapsen ja hänen läheistensä tuottamaa tietoa. Lastensuojelu etenkin avohuollossa ja perhetyössä keskittyy yhä enemmän vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lastensuojelulain (LSL 13.4.2007/417) mukaan kunnan sosiaalilautakunnan on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin, jos kasvuolot vaarantuvat tai eivät turvaa lapsen tai nuoren terveyttä tai kehitystä tai lapsi tai nuori käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään.

Lastensuojelu on julkisessa keskustelussa saanut paljon kritiikkiä, sillä jostain syystä se on sanana pelottava ja ihmiset mieltävät sen niin, että lapsi viedään vanhemmalta pois. Lastensuojelulaissa on useita paljon erityissäännöksiä kunnan ja sekä ammattihenkilöiden toimivallasta.

Lisäksi lain 4§ mukaan kunnan on huolehdittava, että lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa tarvitaan. (Puonti, Saarnio & Hujala 31, 2004.)

5.2 Lastensuojelun perhetyö ja perhekuntoutus

Perhetukikeskuksen työntekijöiden tärkeä tehtävä on tukea lapsen ja äidin välistä vuorovaikutusta. Avohuollon tukitoimilla tarkoitetaan lastensuojelulain mukaisia tukitoimia, joita on tehtävä aina ennen huostaanottoa (Lastensuojelulaki 36 § 13.4.2007/417). Tuomarilan perhetukikeskuksessa kaikki perheet ovat vapaaehtoisesti avohuollon tukitoimen piirissä. Lastensuojelu lain 36. pykälän mukaan lastensuojelun asiakkuudessa olevalle perheelle on järjestettävä perheen tarpeiden mukainen asiakassuunnitelma. Näihin asioihin kuuluu mm. lapsen kuntoutumista tukeva hoito, tehostettu perhetyö tai perhekuntoutus sekä muita palveluita ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 36 § 30.12.2014/1302). Tarkoitus on tukea vanhempia tai huoltajia lapsen kasvatuksessa. Lastensuojelulaissa määritellyjä keskeisiä periaatteita ovat tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä ihmissuhteiden tukeminen, mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä, turvallinen kasvuympäristö ja ruumiillinen sekä henkinen koskemattomuus (Lastensuojelulaki 4 § 13.4.2007/417).

”Perhekuntoutusta tarjotaan ympärivuorokautisena sekä päivämuotoisena kuntoutuksena. Laitoksissa voi olla myös perheasuntoja, joihin tarjotaan tehostettua tukea. Perhekuntoutus tarjoaa kuntouttavaa toimintaa koko perheelle suunnitellusti sekä tavoitteellisesti.” (THL 2016.) Perhekuntoutuksen lähtökohtana ovat aina yksilöllisesti lapsen ja perheen tarpeet. Perhekuntoutuksessa on tärkeää tukea lapsen ja äidin välistä vuorovaikutusta, joten siinä kiinnitetään huomiota perheen sisäisiin ihmissuhteisiin sekä vuorovaikutustaitoihin. (Törrönen & Pärnä 2010, 138). Perhetukikeskuksen työ on vaativaa työtä, sillä jokainen vanhempi ja heidän välinen vuorovaikutussuhteensa lapseen on erilainen, eivätkä perheet aina ole yhteistyökykyisiä tai heillä on monia henkilökohtaisia ongelmia. Perhetyöntekijät soveltavat työhönsä erilaisia teoreettisia lähestymistapoja (Myllärniemi 2007, 57) hyödyntäen myös omaa työkokemustaan näiden ongelmien ratkaisemissa.

Tarve sekä kyky vuorovaikutukseen ovat yksilöllisiä (Raatinen 2015, 107). Jokaisen perheen tilanne on tärkeä ottaa huomioon, sillä samat tukikeinot eivät toimi kaikilla. Raatinen (2015, 107) tarkoittaa vuorovaikutustarpeella kohtaamisen kestoa, symmetriaa ja intensiteettiä eli kuka puhuu, puhutaanko yhtä paljon tai kuka puolestaan kuuntelee. Kaikissa vuorovaikutustilanteissa ei ole edes tarvetta puhua, sillä läsnäolo ja sanaton viestintä kertovat jo paljon. Vuorovaikutuksessa on kuitenkin tärkeintä, että siitä välittyy toisen kunnioittaminen. Lisäksi on tärkeää, että työntekijä osaa kunnioittaa vanhempaa, mikä osaltaan toimii myös esimerkkinä vanhemmille. Todella tärkeä asia asiakkaan kunnioittavassa kohtaamisessa on katsekontakti. Raatinen (2015, 10) mukaan onnistuneella vuorovaikutuksella voi olla merkitystä jopa kivun siedon, masennuksen ja ahdistuksen hoidossa. Vuorovaikutus voi olla parhaimmillaan dialogia,

joka on kahden ihmisen välinen tasa-arvoinen vuorovaikutussuhde, jossa kunnioitetaan toista. Tähän liittyy myös Raatikaisen ajatus siitä, että asetelma vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa ei saa koskaan olla autoritäärinen, vaikka vanhemmilla onkin aina päävastuu lapsesta. Tämä on tärkeää muistaa erityisesti varhaisessa vuorovaikutuksessa. Aikuisen rooli vauvan kanssa voi helposti syntyä autoritääriseksi, sillä vauva on aikuisen hoidon ja tuen armoilla.

Perhetyön työvälineitä ovat myös ohjaajat, jotka toimivat ominaan persooninaan. Myös vanhemmat ovat kaikki erilaisia persoonia. On selvää, ettei kaikkien kanssa kontakti toimi samalla tavalla. Vuorovaikutus asiakkaan kanssa on nähty perhetyön toteuttamisen tärkeimpänä muotona (Myllärniemi 2007,45). Sekä Raatinen että Myllärniemi molemmat korostavat, että asiakassuhteen täytyy olla tasavertainen. Myllärniemen (2007, 42) mukaan tärkeimpiä vuorovaikutuksen elementtejä on vanhemman kyky vastata lapsen tarpeisiin, kyky olla emotionaalisesti läsnä sekä kyky säädellä ja ottaa vastaan lapsen kaikkia tunnetiloja. Nämä ovat perhetukikeskuksen työntekijöillä keskeisiä vuorovaikutuksellisia ja hoidollisia asioita, joita tarkkaillaan ja joihin tarjotaan tukea ja opastusta.

Vanhemman hyvinvointi vaikuttaa siihen, miten hyvin hän jaksaa hoitaa ja olla läsnä vauvan kanssa. Tämän vuoksi perhetyössä täytyy välillä keskittyä huomioimaan vanhemman omia ongelmia ja varata aikaa niistä keskustelemiseen. Tällöin pohditaan esimerkiksi äidin menneisyyteen liittyviä asioita tai mahdollisia syitä ongelmiin. Näissä tilanteissa lapsi jätetään hetkeksi taka-alalle, jotta äiti saadaan luottamaan työntekijöihin ja sitä kautta pystytään tukemaan äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Usein perheiden aikuiset voivat olla liiankin tarvitsevia omien ongelmiansa kanssa lapsen jäädessä vähälle huomiolle. Tällöin ammattilaisten tulee ohjata vanhempia määrätietoisesti lapsikeskeiseen orientaatioon vanhemmuudessa, jotta lapsen tarpeet eivät jää varjoon vanhempien kanssa. (Myllärniemi 2007,42). Myös Törrönen & Pärnä (2010, 77-78) korostavat, että perhekuntoutuksessa on tärkeää huolehtia lapsen turvallisuudesta. Vanhempien tilanne voi olla joskus vaikea, jolloin heidän voimavaransa ovat myös vähäiset. Lapsen turvallisuuden tunne vahvistuu perheen elämänhallinnan ja elämän enustettavuuden myötä.

5.3 Vauvaperhetyö

Vanhemmat saavat jo äitiys- ja lastenneuvolassa ovat paljon informaatiota siitä, mikä on hyväksi vauvalle sekä miten kehitystä tulisi tukea toivottuun suuntaan. Osaltaan lisääntyvä tieto voi luoda paineita monille vanhemmille siitä, että heidän tulisi olla vielä parempia vanhempia. Puhuttaessa lastensuojelun perheistä ei voida yleistää, että jokaisella heistä olisi suuria ongelmia vanhemmuudessa. Joskus äiti tai isä voi olla vain uupunut, mikä on ymmärrettävää itkuisten tai muuten haastavien lasten parissa. On myös normaalia, että vanhemmat voivat

tarvita apua elämän ruuhka-vuosissa, sillä aina omat voimavarat eivät välttämättä riitä. Esimerkiksi Sanna Tahvanainen (2017, 69) tutki pro gradussaan pienten lastensa kanssa valvojen äitien tarinoita. Myös Tahvanaisen tutkimuksen mukaan väsyneenä toiminta lapsen kanssa ei ole johdonmukaista, mikä voi vaikuttaa kiintymyssuhteeseen tai voi jopa riskeerata lapsen turvallisuuden. Lastensuojelun avun piirissä olevat perheet eivät ole siis yhtenäinen joukko, vaan jokaisen perheen tilanne on erilainen (Bardy 2009, 181).

Perhekuntoutuksessa käytetään erilaisia havainnoinnin menetelmiä mm. Mim-koulutusta. Mim- työskentelymenetelmä on 1960-luvulla kehitetty lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen kuvantamistapa. Kuvaamisen avulla havainnoidaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta. Aluksi vanhemman kanssa käydään läpi selkeästi miksi tätä tehdään, mutta yksittäisiä MIM-tehtäviä ei kerrota. Videoinnin jälkeen videot katsotaan yhdessä vanhemman kanssa. (Salo & Mäkelä 2007, 23). Työntekijät tekevät suuren työn havainnoidessaan ja ohjattaessa vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Käyttäytymisen havainnointi vaatii harjaantumista. (Salo & Mäkelä 2007, 25). Lisäksi perhekuntoutuksessa käytetään Hoivaa ja leiki-koulutusta, missä tuetaan vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta hoivan ja erilaisten leikkien avulla (Salo & Tuomi 2008, 12).

Vanhemmuus tuo aina huolta, mutta myös tietyt ongelmat voivat siirtyä sukupolvelta toiselle. On yleistä, että lastensuojelun perheissä vanhemmat ovat itse mahdollisesti olleet lastensuojelun piirissä tai ovat muuten voineet kokea vanhempien laiminlyöntiä. Lastensuojelun tärkeä tehtävä on auttaa perheitä katkaisemaan tuo kierre. Tarja Heinon (2007, 53) mukaan perhetyö lastensuojelussa on moninaistunut, mutta sen toiminnallinen kokonaisuus on puutteellinen ja hahmottomaton. Lastensuojelun perhetyötä tuleekin jatkuvasti kehittää, jotta päästäisiin mahdollisimman hyvin tuloksiin myös varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa.

Yksi kuntoutuksen tärkeimmistä asioista on tavoitteellisuus, mikä tarkoittaa työntekijöiden kykyä ohjata asiakkaan prosessia kohti yhdessä sovittuja tavoitteita (Törrönen & Pärnä 2010, 142). Kun työskennellään perheiden parissa, on tärkeä saada hyvä keskusteluyhteys vanhempiin, mutta myös yhteinen päämäärä mihin edetä. Vanhemmat on saatava itse pohtimaan ja suunnittelemaan lapsensa elämään positiivisia asioita, mutta ennen kaikkea iloitsemaan lapsen iloista. Tätä voidaan kutsua tulevaisuuden suunnitteluksi, jossa hyödynnetään tarinankerrontaa. Perhetyössä voi esimerkiksi vanhempien kanssa käyttää myös tarinankerrontaa, joka voi auttaa perheitä hahmottamaan tulevaisuuttaan. Elämäntarinoihin paneutuminen voi muuttaa negatiivista kierrettä tulevaisuudessa paremmaksi. (Makkonen 1995, 22.) Perhetyössä lapsi voi tulla kaootisista olosuhteista, joten on tärkeää auttaa perhettä luomaan lapselle turvalliset, selkeät ja ennustettavat rutiinit. (Ketola 2008, 54.)

6 Vanhemmuus muuttuvassa ajassa

6.1 Äitiyden haasteita

Äitiys on herkkä aihe, joten sitä tulee lähestyä tutkimuskohteena sensitiivisesti. Äitiyteen liittyy erilaisia yhteiskunnallisia normeja ja malleja siitä, miten äitien tulisi toimia. Lisäksi jokaisen oma äiti toimii roolimallina äitinä olemiselle. Aina tuo malli ei ole paras mahdollinen tai muutoin haluaa tehdä asiat täysin päinvastoin. Äitiys muuttuu ja kehittyy ja suhde jokaiseen lapseen on hiukan erilainen. Bergin (2008, 22) mukaan äitien elämään puututaan niin avun, tuen, kontrollin, valistuksen tai kasvatuksen muodossa, mikä muokkaa aina äitiyttä johonkin suuntaan.

Lapsen kasvatusta on muuttunut viime vuosikymmeninä aiempaa lapsilähtöisemmäksi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että aiemmin uskottiin hyvään fyysiseen hoitoon, mutta nykyään keskitytään henkiseen läsnäoloon yhä enemmän. Bergin (2008) mukaan 1960-1970 lukuja on kuvattu suurena käänteenä, jolloin erilaiset erottelut äitien kesken vähenivät ja äidit alkoivat käydä enemmän töissä kodin ulkopuolella. Äitiydestä tuli tietoinen valinta kun seksuaaliterveyttä ja ehkäisyä alettiin kehittää. Yhteiskunta luo siis suuria paineita ”onnistuneelle” äitiydelle. Berg (2008, 35) tuo myös esiin, että äitien valintoihin vaikuttaa työmarkkinat, sosioekonominen asema sekä monet perhepoliittiset ratkaisut, jotka asettavat äidit, isät, puoliset ja yksinhuoltajaäidit myös eriarvoisiin asemiin ja lähtökohtiin. Olihan aiemmin äitien tärkein tehtävä hoitaa koti ja lapset kun mies kävi töissä. Monet näistä vanhoista äitiyden mielikuvista tai malleista elävät, mikä näkyy siinä, että työssäkäyviä tai opiskelevia äitejä syyllistetään tai he itse siitä syyllistyvät.

Täytyy muistaa tarkastellessamme äitiyttä, vanhemmuutta ja yleisesti varhaista vuorovaikutusta, että eri kulttuureissa on erilaisia äitiyden tapoja ja siihen liittyvää arvostusta. Äitiys on varsin erilaista esimerkiksi Suomessa ja Ugandassa. Esimerkiksi Afrikassa korostetaan koko yhteisön merkitystä lapsen kasvatuksessa, kun taas Suomessa kasvatustavoitteet on pääasiassa vanhemmilla. Monissa köyhissä maissa ei ole itsestään selvää saako lapsi edes perushoitoa, jolloin puhe varhaisesta vuorovaikutuksesta voi olla heille vierasta. Maailmanlaajuisesti ollaan yhtä mieltä siitä, että lämmin ja läsnä oleva kasvatustavoite huonoissakin olosuhteissa suojelee lasta tulevaisuuden ongelmilta (WHO 2005, 4). Katvalan (2001, 27) mukaan kun katsotaan äitiyttä uskomusten kautta, huomataan, että ns. hyvä äitiys ei ole suinkaan universaali käsite, vaan jokaisen kulttuurin oma tuote. Hänen mukaansa jokainen kulttuuri luo äitiydelle omat merkitykset ja äitiyttä eri kulttuureissa ei voi suoraan verrata keskenään. Se, mitä me arvostamme Suomessa, ei välttämättä ole hyvä muissa kulttuureissa. Äitiyden roolia korostetaan välillä liiankin voimakkaasti, vaikka myös isä on lapselle yhtä tärkeä, ja joskus isä voi olla kykenevämpi toimimaan lapsen kanssa.

6.2 Isän muuttuva rooli

Ennen isät olivat lähinnä perheen elättäjiä, kun äidit hoitivat kotona lapset. Tässäkin ajat ovat muuttuneet, ja isän odotetaan olevan kotona sekä läsnä lastensa kanssa. Isyystutkijana tunnettu Michael Lamb on tuonut esille, miten vanhemman sukupuolella ei ole merkitystä. Olennaista on vain se miten paljon vanhempi kiinnittää huomiota lapseen. (Kalland & Sinkkonen 2002, 155.) Isyyden roolia ei siis ole syytä vähätellä, vaan isän ja lapsen välinen läheinen suhde on yhtä tärkeää kuin äidin ja lapsen.

Monet psykoanalyytikot, esimerkiksi Sigmund Freud, ovat pohtineet, miten isä on keskeinen vaikuttaja lapsen kehitykseen. Heidän mukaansa isyyden rooli vahvistuu kuitenkin vasta kun lapsi on täyttänyt neljä. (Kalland & Sinkkonen 2002, 166). Tässäkin voi kysyä, toimiiko tämä ajatus enää nykypäivänä, sillä monet isät ottavat hoitovastuun lapsesta. Äidin ja vauvan väliin symbioosiin voi isän olla joskus vaikea tulla, vaikka nykyisin moni isä jää isyysvapaalle äidin mennessä töihin.

On itsestään selvää, että ne aikuiset, jotka elävät lapsen kanssa, ovat hyvin olennainen osa lapsen syntyvää kiintymyssuhdetta sekä vuorovaikutusta. Isän rooli äidin lisäksi on yhtä tärkeä hyvän ja turvallisen kasvuympäristön luomisessa.

6.3 Riittävä vanhemmuus

On selvää, että jokainen lapsi on oma yksilö, joilla on oma temperamenttinsa. Lapsi ei ole myöskään vain vanhempiensa tuotos. Emme voi tarkastella lapsen elämää vain suhteessa vanhemmuuteen, sillä koko ympäristö vaikuttaa lapseen. Täydellistä vanhemmuutta ei tietenkään ole, vaikka äiti voi pyrkiä täydellisyyteen. Tärkeintä, että lapselle on turvallinen kasvuympäristö.

Vanhemmuuden muotoja on myös erilaisia. Lähihuoltaja ei välttämättä ole edes biologinen vanhempi, mutta se tekee aikuisesta lapselle vanhemman. Tätä kutsutaan sosiaalisesti vanhemmuudeksi, mikä on yhtä tärkeää kuin biologinen vanhemmuus. Biologisella vanhemmuudella tarkoitetaan sitä, että vanhemmat ovat biologisesti lapsen vanhempia. Sosiaalisella vanhemmuudella taas tarkoitetaan aikuisia tai esimerkiksi äidin uutta puolisoa, joka on lapsen elämässä läsnä vahvasti ja kasvattaa lasta. (THL 2017.)

Riittävään vanhemmuuteen ei ole yksiselitteistä määritelmää, vaan jokainen vanhempi varmasti pyrkii parhaaseen mahdolliseen vanhemmuuteen omien lastensa kanssa. Vanhemmuus muuttuu myös aina jonkin verran jokaisen perheen lapsen kohdalla. Vanhemmuuden puutteista voidaan kuitenkin puhua, jos lapsen perustarpeet sekä varhainen vuorovaikutus jäävät

heikoiksi. Jaana Poikolainen (2002, 44) pohtii väitöskirjassaan, että se, mikä nähdään kasvatuksessa hyvänä, vaihtelee eri aikakausina. Tässäkin uskomukset siitä, mikä on hyväksi lapselle vaihtelevat siis kulttuureista ja ajasta toiseen.

Lapsen syntymä on aina suuri haaste parisuhteelle. Tyytyväisyys parisuhteeseen heikkenee monesti ensimmäisen lapsen synnyttyä. Myös eilaiset kriisit kuuluvat lapsiperheiden elämään ja parisuhteen laatu vaikuttaa myös lapsen ja vanhemman väliseen vuorovaikutukseen. Lisäksi isän suhde lapseen on havaittu riippuvan monesti siitä, miten äiti päästää isän lapsen elämään. (Kalland & Sinkkonen 2002, 105.) Myös parisuhteen hyvinvointi on erittäin tärkeää lapsen hyvinvoinnille ja vuorovaikutuksen onnistumiselle lapsen ja vanhempien välillä. Lastensuojelussa näkee perheitä, jolloin vanhempien riidat ja ongelmat nousevat niin suuriksi, että vuorovaikutus vauvan kanssa unohtuu tai sitä laiminlyödään usein. Perhetyö ja lastensuojelu tekevät työtä vanhemmuuden tukemiseksi silloin kuin vanhempien voimavarat eivät riitä.

7 Tutkimuksen toteuttaminen

7.1 Tutkimusmenetelmä

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi ryhmähaastattelun, jossa esitin haastateltaville kysymyksiä tiettyjen teemojen ympärillä. Tavoitteenani oli osaltaan haastaa vanhempia sekä työntekijöitä pohtimaan varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä. Yleensä on tärkeä tuoda vanhempien tietoon varhaisen vuorovaikutuksen merkitys ja tärkeys. Tätä edesauttaa, jos saamme selville heidän ajatuksiaan asiasta. Avoin, luonteva keskustelu ryhmässä luo luotettavan ja avoimen keskustelun kaikkien välille. Lisäksi ajattelin, että ryhmähaastattelussa on helpompi saada keskustelua aikaan sekä vanhempien kesken että työntekijöiden kesken kuin esimerkiksi yksilöhaastattelussa.

Toimin ensimmäistä kertaa haastattelijana ja minua mietitytti, miten saan ryhmädynamiikan toimimaan sekä miten hallitsen haastattelutilanteen vuorovaikutusta. Pyrin siihen, että en haastatteluissa johdattele vastauksia, sillä halusin haastateltavilta rehellisen näkemyksen heidän vuorovaikutuksestaan vauvan kanssa. Muotoilin kysymykset avoimiksi (miten, millä tavoin, kuvaa jne.), sillä ne antavalle vastaajalle enemmän tilaa kuin esimerkiksi suljetut kysymykset, joihin voi vastata vain myöntävästi tai kieltävästi (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 204). Tällöin keskustelusta tulee luonteva ja vastaukset eivät jää liian pinnalliseksi, kun haastattelija esittää tarkentavia kysymyksiä haastattelun edetessä. Ryhmähaastattelun etuna on, että sillä saadaan nopeasti tietoa useilta henkilöiltä samanaikaisesti (KVALIMOTV 2017).

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia

ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. Siinä harvoin kerätään suurta aineistoa, sillä tarkoitus on ymmärtää ja tulkita tutkittavien ajatuksia lähemmin. (KVALIMOTV 2017). Lisäksi tutkimus on yleensä kokonaisvaltaista tiedon hankintaa ja aineistoa kootaan mahdollisimman luonnollisissa tilanteissa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160). Tutkimuksessani aineisto kerättiin siellä, missä työntekijät toimivat sekä asiakkaat ovat lastensa kanssa. Tavoitteena oli varhaisen vuorovaikutuksen erilaisten näkökulmien esille tuominen.

Ryhmähaastattelussa ryhmän kokona on hyvä olla 4-10 henkeä. Ryhmädynamiikka vaikuttaa aina tilanteeseen. Tämä voi näkyä siinä, että joku voi alkaa hallitsemaan keskustelua jonkun toisen taas jäädessä sivuun. Keskustelun vetäjänä tutkijan tulee osata kontrolloida, mutta ei manipuloida. (KVALIMOT 2017.) Haastattelijana oli siis mahdollistettava erilaisten näkemysten esille tuominen vapaasti. Ryhmähaastattelu tuottaa monipuolisen ja rikkaan aineiston, jota ei voi esimerkiksi kyselytutkimuksella saada niin laajasti. Keskeiset kysymykset ryhmähaastattelussa ovat: miksi, kuinka, mitä tai miten?

Haastattelin kahta työntekijäryhmää Tuomarilan perhetukikeskuksessa. Lisäksi haastattelin vauvaryhmään tulevia äitejä, joita haastattelin vauvaryhmän aikana.

Ryhmähaastattelussani edetään yleensä aiheen mukaan ja annetaan haastateltaville kuitenkin vapaus kertoa avoimesti omasta mielipiteestä. Se mahdollistaa spontaanin keskustelun, jossa tehdään huomioita ja mahdollisesti tarkentavia kysymyksiä yksittäiselle henkilölle. (Haatainen 2015, 33). Pyrin pitämään haastatteluissani mahdollisimman rennon ja keskustelua herättävän ilmapiirin, jotta haastateltava ryhmä sai tilaa pohtia ja keskustella asiasta, mutta myös siinä heräävistä tunteista.

Haastattelussa johdattelin haastateltavat teemallani varhaisen vuorovaikutuksen pohtimiseen. Haastatteluni eteni keskustelun muodossa valitsemieni teemojen perusteella. Teema-haastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203.) Työntekijöiden ja asiakkaiden ryhmissä teemoittelin aiheeni neljään eri kysymykseen, mutta keskustelu oli avointa ja eteni omalla painollaan.

7.3. Aineiston analyysi

Ensimmäisen haastattelun 5.9.2017 pidin Tuomarilan perhetukikeskuksessa ja siinä oli mukana viisi työntekijää. Nauhoitin koko keskustelun, joka kesti 46min, 51s. Tekstimuotoon litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhdeksän sivua. Seuraava haastatteluni oli 19.9.2017 Tuomarilan toisella osastolla. Haastateltavia oli tuolloinkin viisi ja nauhoitus kesti 46 min 20 s. Erottelan raportissani työntekijöiden haastatteluista eri ryhmät toisistaan nimillä A ja B. Yksittäiset työntekijät kuvaan numeroilla 1-5 (koodit A1-5, B1-5). Tutkimuksessani en sinällään vertaile

eri aineistoja keskenään, sillä kyseessä ei ole vertailututkimus. Aineistoa kuvatessani pohdin kuitenkin niiden eroja, sillä jokainen ryhmä on aina ainutlaatuinen ja siinä on hiukan erilaista keskustelua.

Kolmannen haastatteluni pidin Tuomarilan perhetukikeskuksen vauvaryhmässä 25.9.2017 ja nauhoitin keskustelun. Tätä osuutta kuvaan tekstissä koodeilla C 1-2. Äitien ryhmään ei sillä kertaa tullut paikalle kuin kaksi äitiä. Pidin kuitenkin tärkeänä saada myös heidän näkökulmansa asiaan, sillä lastensuojelun asiakkaita ei yleensä ole helppo saada tutkimukseen mukaan. Tutkimuksen kannalta olisi ollut hyvä saada enemmän asiakkaita mukaan, mutta se ei ollut kuitenkaan tässä tilanteessa mahdollista. Haasteen haastatteluun loi myös se, että toinen äideistä ei puhunut äidinkielenään suomea, mikä teki kommunikoinnistamme haasteellista. Loppujen lopuksi kuitenkin koin, että kahdenkin äidin haastattelu tarjosi minulle tärkeitä ajatuksia.

Litteroituani aineiston, ryhmittelin tekstiä ensin haastattelun teemojen mukaisesti. Nämä jaottelin viiteen eri osaan. Sitten etsin niihin alateemoja eli niitä osatekijöitä, joita noihin teemoihin liitettiin. Etsin ensin koko aineistosta niitä kuvauksia, joissa puhuttiin varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä yleensä. Tämän jälkeen etsin niitä kuvauksia, joissa puhuttiin varhaisen vuorovaikutuksen häiriöistä. Lopuksi etsin niitä kohtia, jossa kerrottiin erilaisista tukemisen mahdollisuuksista. Haastateltavat puhuivat näistä asioista eri teemojen yhteydessä eli siksi oli katsottava koko aineistoa. Alleviivasin kohtia, joissa he toivat esille näitä asioita sekä listasin ne ranskalaisin viivoin erilliselle paperille, jotta sain tärkeimmät kohdat listattua. Tulokset tiivistin taulukkoon 1.

7.3 Luotettavuus ja eettisyys

Hain tutkimukseni tutkimusluvut Espoon kaupungilta (Liite 1.) jo hyvissä ajoin alkuvuodesta ja sain ne varsin nopeasti. Kuten toin esiin, alun perin minun oli tarkoitus pohtia, miten älypuhelin vaikuttaa varhaiseen vuorovaikutukseen. Päätin keskittyä varhaisen vuorovaikutuksen merkitykseen lastensuojeluperheissä. Halusin silti pitää älypuhelimien yhtenä osa-alueena varhaisista vuorovaikutusta tarkastellessani. Ilmoitin muutoksesta Espoon kaupungille. Haastateltaville annoin suostumuslupa- lomakkeet, joihin pyysin allekirjoituksen ennen haastattelun alkua.

Tutkimukseni etiikkaa olen myös miettinyt paljon. Pyrin noudattamaan luottamuksellisuuden ja vapaaehtoisuuden periaatteita. Jokainen haastateltavista allekirjoitti suostumuslomakkeen, jossa luki tutkimukseni aihe ja pyyntö tutkimukseen osallistumisesta. Heti haastatteluiden ja litteroinnin jälkeen tuhosin nauhoitteen. Raportoin tulokset siten, että ketään haastateltavaa ei voi tutkimuksessani tunnistaa. Tutkimus nähdään eettisesti hyväksi, kun noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23).

Vanhempia haastateltaessakin halusin kuulla heidän näkemyksiään varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ilman mitään kuulustelevaa tai syyttävää asetelmaa. Pohdin myös, onko eettisesti oikein puhua Tuomarilan perhetukikeskuksesta vai olisiko pitänyt kirjoittaa vain eräästä perhetukikeskuksesta. Juttelin asiasta yksikön työntekijöiden ja johtajan kanssa, ja heidän mukaansa oli hyväksyttävää julkaista perhetukikeskuksen nimi. Päätin kuitenkin olla julkaisematta osastojen nimiä, sillä tiimit ovat pieniä ja tällä haluan välttää työntekijöiden tunnistettavuuden.

Itse tein harjoitteluni Tuomarilan perhetukikeskuksessa ja tutkimuksen aikaan olen tehnyt siellä muutamia työvuoroja. Tunsin työntekijöitä etukäteen, mutta en kuitenkaan niin hyvin, että se olisi häirinnyt rooliani tutkijana. Tunsin ryhmä A:n työntekijät, mutta muita haastateltavia en tuntenut. Uskon, että kokemukseni Tuomarilasta auttoi osaltaan minua tietojen hankinnassa ja Tuomarilan työn luonteen ymmärtämisessä.

Kolmannessa haastattelussa oli myös vauvanryhmän kaksi ohjaajaa, jotka eivät kuitenkaan osallistuneet haastatteluun, vaan olivat vain läsnä. Koko haastattelun ajan paikalla olivat myös vauvat, jotka toivat lisäsävyä keskusteluun. Olin jännittänyt äitien haastattelua etukäteen eniten. Huomasin, että haastatteluni alkaessa heitäkin jännitti ja vastaukset olivat hyvin niukkoja. Aihe oli hieman hankala käsitellä varsinkin toiselle äidille, sillä hänen äidinkielensä ei ollut suomi ja hänen oli vaikea ymmärtää kysymyksiäni, joita yritin sitten tarkentaa. Nauhurin sammuaessa toinen äideistä alkoi spontaanisti kertoa minulle enemmän omista kokemuksistaan. Hän varmasti vasta rentoutui tässä vaiheessa ja koki, että on helpompaa puhua, kun nauhuri ei ole päällä. Keskustelun lopuksi kysyin äidiltä, saanko tuoda hänen mietteitään työhöni, sillä hänellä oli hyviä ajatuksia aiheeseen liittyen. Hän sanoi, että ilman muuta. Korostin vielä, että ketään ei tekstissäni tunnisteta. Voi olla, että hän koko tilanteen rennommaksi eikä hän kokenut, että kukaan arvioisi hänen kommenttejaan. Voi myös olla, että äidit kokivat minut haastattelijan ja opiskelijan roolissa sopivan ulkopuoliseksi, jolle voi kertoa asioita. Voidaankin pohtia, miten lastensuojelun tuoma valta ja kontrolli vaikuttavat asiakkaisiin. On selvää, että joskus äitien voi olla vaikea tuoda ajatuksiaan esille työntekijöiden läsnä ollessa. Tätä toi myös Haatainen (2016) esiin tutkimuksessaan. Eräs äideistä avautui mielellään heti, kun kukaan muu ei kuunnellut. Voi olla, että hän koki tilanteen rennommaksi ja koki ettei kukaan tuomitse hänen kommenttejaan.

Koen, että tutkimukseni on opinnäytetyöksi luotettava, sillä sain tutkimuskysymyksiini vastauksia. Tutkimuksen tarkoituksena oli saada työntekijöiden ja ammattilaisten näkemyksiä varhaisesta vuorovaikutuksesta. Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus, en pyrkinytkään yleistämään asioita, vaan halusin avata asiaa ja nostaa esiin varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä. Äitejä olisi ollut tärkeä saada enemmän, mutta se ei ollut kuitenkaan mahdollista,

sillä alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen asiakasperheen lapset olivat vanhempia kuin olisin tutkimukseeni tarvinnut.

8 Varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmia työntekijöiden kuvaamina

8.1 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys

Ensiksi keskustelimme varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä. Ensimmäisessä ryhmässä he nostivat heti esille, kuinka varhainen vuorovaikutus on ”kaiken A ja O lapsen kehityksen kannalta”, kuten he asian ilmaisivat. Vuorovaikutuksen on oltava riittävän hyvää ja vahvaa.

Keskustelua syntyi ensimmäisen vuoden tärkeydestä. Osa työntekijöistä korosti, että ovat myöhemmätkin elinvuodet tärkeitä, mutta alussa vain luodaan se perusta.

”Jos esimerkiksi ensimmäisen vuoden aikana lasta ei ole pidetty sylissä voi se vaurioittaa aivojen kehitystä”.(A5)

Ryhmä B nosti esille, että joillekin vanhemmille vuorovaikutus on luonnollinen asia ja toisille se vaatii opettelua ja paljon työtä.

”Vauvan kanssa merkitys on huomattava, sillä vauva kokee tulevansa hyväksytyksi, kun häntä katsotaan ja vastataan ilmeisiin” (B3)

He korostivat myös, kuinka varhainen vuorovaikutus on luonnollinen asia, mikä ei kuitenkaan kaikilla tule luonnostaan. Eräs henkilö toi esiin, että

” Varhainen vuorovaikutus on nimenä hassu, sillä se ei tarkoita vain lapsen kanssa keskustelua vaan kaikkea kosketusta ja kaikkea sanatonta viestintää, kaikkea miten lapsi on tekemisissä aikuisen kanssa. ” (A4)

Johdattelin heidät aiheeseen edellisellä kysymykselläni varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä. Seuraavaksi siirryimme pohtimaan, miten se ilmenee vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa.

8.2 Miten havainnoidaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta

Ensimmäisenä ryhmä A:ssa nostettiin esille, miten paljon he työntekijöinä tarkkailevat ja kiinnittävät huomiota siihen, miten paljon vauva pysyy vanhemman mielessä.

”Pystyykö äiti ajattelemaan, että nyt se vauva itkee, että sillä on nyt tää tai tää tai jos vauva nukkuu viereisessä huoneessa, että miten se voi vai ajatella, että nyt ei kannatta mennä” (A2)

Ajatus siitä, miten vanhempi osaa ottaa lapsen tarpeet ja asiat etusijalle vai viekö joku muu asia huomion nousi vahvasti esille. Ennakointi nousi tärkeäksi asiaksi lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen ilmenemisessä. Eräs työntekijä määritteli tätä seuraavasti:

”Ennakoida esim. lapsen tarpeita ja lähtöjä. Meil on lähtö sinne mitä mun pitää tehdä, että se lähtö onnistuu?” (A5)

Eräs työntekijöistä korosti, että vuorovaikutus ei ole vain vuoropuhelua. Haastattelujen vastauksista ilmenee hyvin, miten paljon haastateltavat korostavat arkiaskareiden merkitystä, kun on kyse vuorovaikutuksen onnistumisesta:

” Jos vanhempi näkee mitä juuri tämä vauva juuri tämä minun lapsi tarvitsee voi tuoda sen siihen vuorovaikutukseen ja jos sillä ei ole sitä ajatusta siinä taustalla siitä se voi tehdä sen mekaanisesti esimerkiksi jopa ajatella että lasta kuuluu silittää, mutta tekee sen ehkä väärällä tavalla tai voimalla.” (A2)

Lapsen kanssa muodostettu yhteys on erittäin tärkeää ja myös haastateltavat korostivat tunnesiteen merkitystä. He toivat esiin, että monet vanhemmat saattavat hoitaa lasta vain mekaanisesti, mikä ei ole aitoa läsnäoloa ja kohtaamista. Tuomarilan perhetukikeskuksen työntekijät huomaavat myös työssään, että esimerkiksi äidin mielenterveysongelmat tai traumakemukset vaikuttavat tunnesiteen syntymiseen.

”Voihan olla, että lasta hoidetaan mekaanisesti ilman katsekontaktia. Jotenkin mä koen, että katsekontakti on äärimmäisen tärkeää”. Katsekontakti nostettiin äärimmäisen tärkeäksi, sillä” vauva ei pysty välttämättä vielä katsoa, mutta vanhemman katse hakeutuu vauvaan, vauvan ilmeisiin, silmiin lapsen tapaan reagoida, jotta se näkee ja oppii ymmärtämään lastaan sitä kautta”. (A3)

Eräs työntekijä kuvasi niin sanotun peilaamisen tärkeyttä, jolla hän vahvisti kollegansa merkitystä katsekontaktin tärkeydestä. Peilaamisella hän korosti vuorovaikutuksen tärkeyttä esimerkiksi, jos vauva hymyilee, hymyileekö äiti takaisin. Jos vauva säpsähtää, äiti reagoi siihen. Tämä on olennainen osa yhteyttä. Jos yhteyttä ei luonnostaan synny, on haastavaa lähteä sitä

luomaan ja tukemaan. Peilaamisesta puhuttiin myös ryhmä B:ssä korostaen sen tärkeyttä. Eräs työntekijä A:ryhmässä puolestaan nosti esille esimerkin asiakasperheen vauvasta:

”Muistan aina sen yhden, kun se vauva oli 3kk kun se tuli, eikä ollut mitään vuorovaikutusta äitinsä kanssa ja se vaikutti fyysisestikin ja henkisestikin . Vauva alkoi väistämään vanhemman katsetta ja vauvan alotteet sammui. Sammuminen pahinta, sillä sen vauvan tarpeet jää näkymättömiksi voidaan helposti ajatella, että onpas rauhallinen vauva. 3kk kuluttua hän alkoi reagoimaan paremmin vuorovaikutuksen parannuttua” (A1)

Jos havaitaan, että vauva ”sammuu” eli ei reagoi kontaktiin, on kyse pitkäkestoisesta varhaisen vuorovaikutuksen laiminlyönnistä. He korostavat sitäkin, miten nopeasti vauvat lähtevät ”korjaantumaan”. Molempien osastojen työntekijät kertoivat nähneensä tällaisia tapauksia työssään. Ryhmä B:n työntekijä kertoi sammumisen olevan hälyttävä merkki kontaktin puutteesta ja että he kohtaavat sellaisia tilanteita työssään.

Ryhmä A korosti, miten tärkeää on, että vanhempi tuntee oman lapsensa ja osaa kunnioittaa hänen yksilöllisiä tarpeitaan. Toinen lapsi voi tarvita paljon syyliä, kun taas toinen voi viihtyä enemmän lattialla ilman aikuisen jatkuvaa läheisyyttä.

”Vuorovaikutuksen tulee olla mahdollisimman tasalaatuista, että jos se on arvaamatonta lapsi ei tiedä miten pitäisi olla.” (A3)

Vuorovaikutuksen jatkuvuus ilman ennakoimattomia tilanteita luo lapselle parhaiten turvaa. Ryhmä B:n työntekijä ilmaisi asiaa seuraavasti:

”Joillekin se on luontevaa ja jotkut jaksavat tehdä vain sen perushoidon. Joillekin se voi olla sellasta, ettei osata edes ajatella, että se on tärkeää. Meillä suunnataan lukemaan lapsen viestejä. ” (B2)

Molempien ryhmien työntekijät kuvasivat hyvin samalla tavalla, mitkä merkit ovat hälyttäviä ja miten he työntekijöinä havainnoivat vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta.

8.3 Haasteet ja häiriötekijät varhaisen vuorovaikutuksen onnistumisessa

Molempien ryhmien keskusteluissa tuotiin esiin, että jos vanhempi ei ole omassa lapsuudessaan saanut huolenpitoa ja hellyyttä on hänen vaikea osata antaa sitä omalle lapselleen. Tällaisessa tilanteessa äiti voi tarvita todella paljon tukea kuten eräs työntekijä asiaa pohtii ryhmässä A:

” Ajatuksella tyhjistä on paha nyhjästä, että jos vanhempi ei ole itse saanut lapsena nii ei ole välttämättä ymmärrystä eikä tietoa ja siihen tulee helposti mielenterveys ongelmat sitä kautta.”(A3)

Ryhmä B:n työntekijä puolestaan kommentoi asiaa taas:

” Jos on itse jäänyt vaille eikä ole saanut sellaista hoivaa ja vuorovaikutusta niin ne ei oikein osaa sitä antaa. Jos ei oo sellasta kokemusta nii se ei lähde luontevast.i”(B1)

Työntekijät keskustelivat ryhmä A:ssa siitä, miten sukupolvien välinen ketju on siis yleistä ja tukiverkko erityisen tärkeää. He korostivat, että vanhemmalla on joko puoliso tai joitakin sukulaisia tukena. Vanhempien välinen suhde on myös tärkeää, sillä esimerkiksi ero voi olla vauvallekin traumaattinen kokemus, jos vanhemmat kärsivät siitä paljon.

Ilman tukiverkostoa pienten lapset vanhemmat uupuvat helposti. Eräs työntekijä halusi korostaa, että pelkkä väsymys ja uupumus häiritsevät vanhemman kykyä olla läsnä ja vastuuntuntoinen vauvan kanssa. Moni vanhempi voi olla todella yksin ja yksin vauvan kanssa arki on todella raskasta. Jos vanhempi ei huolehdi omista perustarpeistaan, esimerkiksi unen tarpeesta, heikentää se vanhemman kykyä olla lapsen kanssa. Lisäksi ryhmä B:ssä korostettiin, että äidin väsymys voi olla niin voimakasta, että energia ei riitä vauvaan keskittymiseen. Heidän asiakkaansa ovat kuitenkin lastensuojelun piirissä, joten usein taustalta löytyy kuitenkin mielenterveysongelmia joita molemmat osastot halusivat painottaa.

Molempien ryhmien kanssa syntyi keskustelua siitä, miten vaikea on luoda kiintymyssuhdetta vauvaan, jos itse on jäänyt lapsena siitä vaille. Tämä voi johtaa siihen, että äiti on itse todella epävarma ja tuoda ylikorostettua huolestumista omasta lapsesta. Ryhmä B nosti mielenkiintoisen asian esille, josta ensimmäisessä haastattelussani ei keskusteltu. Tämä oli se seikka, että omat lapsuuskokemukset nousevat oman lapsen kanssa pintaan tai oma lapsi voi tuntua jopa vieraalta ja lapsi voidaan kokea uhkana. Oma vauva voi alkaa myös ärsyttää.

” Se voi herättää omat hoivamuistot ja äiti voi kokea, että haluaisi itse sitä hoivaa ja on vähän kateellinen omalle vauvalle. Kuka minua hoitaisi? Tulee sellainen itsesääli. ”(B3)

” Me halutaan, sitä hoivaa antaa myös äidille ja korostaa äidille että hän on tärkeä ja hänestä välitetään . Monesti heillä silmät kostuu, kun ne ymmärtää, että joku välittää . Kyllä ne tarvitsee sellaista lohtua ja vertaistuki ryhmät on tärkeää ja niitä tarvitsimme enemmän äideille.” (B2)

Ryhmä B työskentee vauvaperheiden parissa ja he näkivät tärkeänä, että äidit tulisivat jo raskausaikana heille, sillä siinä vaiheessa voidaan tehdä paljon kiintymyssuhteen luomisessa. Tuomarila tarjoaa äideille toimintaterapiaa tarvittaessa sekä Hoilei on hyvä sekä äidin että lapsen hoivan tarpeeseen.

Älypuhelimet ja tabletit mainittiin ryhmä A:ssa varhaista vuorovaikutusta häiritseväng ongelmana. Vanhemmat helposti nykyään uppoutuvat älypuhelimien maailmaan ja lapsen tarpeet jäävät joskus huomaamatta. Myös somen toinen puoli vanhemmuuden liittyviin paineisiin nostettiin esille:

” Nykyaikana saa somesta kiiltokuva elämää ja ajatus vääristyy, joka johtaa siihen, että äidit luulevat että heidän pitäisi yltää sille tasolle ja potevat huonoa omatuntoa.” (A1)

Sosiaalista mediaa pidettiin kuitenkin hyvänä kanavana, jos perheen tukiverkosto on niukka. Sosiaalisen median äitien keskusteluryhmät tarjoavat vertaistukea äideille. Esimerkiksi muutama vuosi sitten keksitty ryhmä ns. Hätäkahvi -ryhmä auttoi facebookin välityksellä äitejä, jos avun tarve syntyi yllättäen. Apua sai facebookin välityksellä muilta äideiltä.

8.4 Älypuhelimien ja sosiaalisen median vaikutus vuorovaikutukseen

Edellisen keskustelun valossa pohdimme ryhmä A:n kanssa jo sosiaalisen median ja älypuhelimien hyviä sekä huonoja puolia. ”Kolikolla on aina kaksi puolta” tokaisi yksi työntekijöistä keskustellessamme sosiaalisen median häiritsevistä sekä tukevista tekijöistä.

Älypuhelimeen liittyvät ongelmat olivat kaikkien työntekijöiden mielestä todella näkyvästi esillä. He kuvasivat älypuhelimista osuvasti ”tahmeaksi puhelimeksi”, sillä välillä näyttää siltä, että puhelin olisi liimautunut vanhemman käteen kiinni ja vauvan tarpeet jäävät huomiomatta. Vauva joutuu tekemään hirveän työn saadakseen äidin huomion pois puhelimesta. Mitä nuorempi vanhempi on, sitä enemmän puhelin on läsnä.

”Me katsotaan kuitenkin lastensuojelun asiakkaita ja ne asiakkaat kun ne meille tulee niin ne tulee sen takia, että heillä on haasteita. Ja jotenkin mä

aattelen, että mun mielestä tässä meillä on tässä näkynyt älypuhelimien ja tablettien kanssa puljaamisen ongelma. Uskoisin, että lastensuojelun asiakkailta jotka meille tulee niin se on yksi iso ongelma. En tiedä miten muilla se näkyy, mutta meillä se näkyy vahvasti, se kyvyttömyys pistää se puhelin pois”.
(A3)

Keskustelua syntyi siitä, miten voimakkaasti se näkyy ongelmana Ryhmä A:n työntekijöiden asiakkaisissa. Kun äiti imettää lastaan samalla kun toisessa kädessä on älypuhelin, menee se erään työntekijän mielestä jo ”överiksi”. Tällaisia tilanteita sanoivat nähneensä myös Ryhmä B:n haastateltavat työssään jonkin verran. Tällaisessa tilanteessa äiti vain teknisesti syöttää lastaan eikä ole henkisesti paikalla, mikä olisi varhaisen vuorovaikutuksen kannalta erittäin tärkeä asia. Älypuhelin on nykyään kaikessa tiiviisti läsnä ja se aiheuttaa riippuvuutta suurimassa osassa ihmisiä. Eräs työntekijä pohti, että

*” Nykyään on sekin, kun pitää aina vastata viesteihin heti ja se bling ääni vie vanhemman lapsen luolta. Se lapsi ei ymmärrä, että mihin sä äiti katosi ” .
Pieni lapsi ei pysty ymmärtämään, miksi äitiä kiinnostaa enemmän puhelin kuin hänen kanssa oleminen”. (A3)*

Älypuhelimien häiritsevyydestä puhuttiin niin paljon, että päätin heittää keskusteluun kysymyksen siitä, onko nykyään ongelma jo niin vakava, että sosiaalisen median tuoma riippuvuus voi johtaa lastensuojelun asiakkuuteen. Yksimielinen vastaus kaikilta oli kuitenkin, että ei ole. He korostivat, että jos kaikki on mennyt hyvin ja normaali kiintymyssuhde on syntynyt, ei älypuhelimien voi tulla rikkomaan suhdetta niin pahasti, että se aiheuttaisi lastensuojelullista huolta. Taustalla on usein muita ongelmia ja sitä kautta johtavat vanhemman pakenemaan sosiaalisen median maailmaan. Tämä keskustelu toi hyvin esiin sen, että älypuhelimien käyttö on osa yleisempää ongelmaa eikä niinkään lastensuojelukysymys.

Toisessa haastattelussani ryhmä B ei nostanut ongelmaa niin vahvasti esille kuin ryhmä A. He kertoivat nähneensä älypuhelimien hallitsevuutta enemmän isompien lasten vanhemmissa kuin ihan vauvojen vanhemmissa. Vanhempien älypuhelimien käyttö ei ollut suuri huolen aihe. He toivat esiin näkökulman jota itse en ollut tullut ajatelleeksi. He näkevät työssään paljon, kuinka vanhemmat laittavat pienen vauvan eteen tai pinna sänkyyn älypuhelimien, jotta he voisivat katsoa sitä. Tähän asiaan työntekijät ovat joutuneet puuttumaan, sillä pienelle vauvalle ei ole hyväksi katsoa ruutua eikä ole hyvä, että vanhemmat korvaavat vuorovaikutusta puhelimella.

He näkevät työssään, että kun valvellaoloaika lisääntyy niin älypuhelin tulee enemmän kuvi-oihin mukaan. Välillä se on tietenkin hyväkin kunhan vanhempi tietää minkälaisissa tilanteissa se on hyvä jättää pois ja keskittyä lapseen.

” Kun vauva viihtyy leikkimatolla pidempään niin se älypuhelimien käyttö lisääntyy”.(B3)

8.5 Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen Tuomarilassa

Työntekijät kertoivat, kuinka havainnointi heidän työssään on tärkeää. He havainnoivat esimerkiksi, miten paljon vauva pysyy äidin mielessä. Osaako äiti ennakoita asioita vai uppoaako hän omiin maailmoihinsa usein? Eräs työntekijöistä totesi sen olevan haastavaa, sillä sitä ei voi tehdä äidin puolesta. Imetystä pyritään myös tukemaan, sillä se on tärkeää äidin ja vauvan kiintymyssuhteessa, mikäli se onnistuu. Osa henkilökunnasta totesi kuitenkin, että heillä ei ole riittävästi tietoa eikä mahdollisuuksia tukea imetykseen liittyvissä ongelmissa.

” Arkitilanteessa on oleellista ihmetellä yhdessä.’ Musta tuntuu että lapsi voisi tarvita joitan, että mitähän sä luulet mitä se kaipaisi’. Ei voi sanoa suoraan että lapsi on nälkäinen vaan, että olisikohan se nälkäinen? Heitetään ajatuksia että vanhempi oppisi lukemaan vauvan tarpeita. Esim. synnytyksen jälkeinen masennus ei korjaannu sillä, että vauva viedään äidin läheltä sillä se vaikuttaa kiintymyssuhteeseen.”(B4)

Puheen ja yhdessä havainnoinnin avulla työntekijät pyrkivät vahvistamaan ja ohjaamaan vanhemman ja vauvan välistä vuorovaikutusta. Se miten vanhempi kykenee ottamaan neuvot ja avun vastaan riippuu vanhemman reflektiokyvystä. He korostivat, että joskus siitä voi tulla ulkoapittu juttu, jolloin tunteet ja sen myötä aito läsnäolo voivat jäädä pois. Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan kykene läsnä olevaan vuorovaikutukseen. Ryhmä A:n työntekijä kommentoi asiaa seuraavasti:

” Koen, että lastensuojelussa on todella vaikea kysymys, että mitä on vanhemman kanssa jos vanhempi ei yhtään tajua mitä me puhutaan kun puhutaan vuorovaikutuksesta ja mitä se vauva tarvitsee vanhemmalta ja se herättää paljon tunteita työntekijöissä. Ja miten se lapsi tulee ikinä pärjäämään kun vanhempi ei pysty/kykene tai osaa tai tajua?” (A3)

Ryhmä B:n työntekijä puolestaan nosti esille:

” Oikeestaan niinkun täällä näkyikin vaikka äidin kanssa käydään se oma prosessi, niin että se lapsi saa eniten. Kyllä ne vanhemmat varmasti jossain vaiheessa tajuaa, että tää kuitenkin on ollut tärkeä juttu”(B2)

Työntekijät käyttävät hyödykseen myös Hoivaa ja leiki- ja MIM-koulutuksessa käytettyjä menetelmiä. Molemmissa ryhmissä kahdella heistä on Hoivaa ja leiki-koulutus, jossa vahvistetaan lapsen ja vanhemman suhdetta erilaisilla hoiva- ja leikkituokioilla. Myös MIM- koulutus löytyy A-ryhmän jokaiselta työntekijältä. B-ryhmässä Mim-koulutus on yhdellä työntekijällä. Tässä menetelmässä kuvataan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta sekä katsotaan ja arvioidaan sitä yhdessä vanhempien kanssa. Tarvittaessa he konsultoivat myös vauvaperhepsykologeja.

9 Varhaisen vuorovaikutuksen näkökulmia äitien kuvaamina

9.1 Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys ja haasteet

Haastateltavia oli kaksi, joten kuvaan tässä äidit koodeilla C1 ja C2, sillä luokittelisin kolmannen ryhmäni C-ryhmäksi. Ensimmäinen kysymys varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä oli haastava, sillä toinen äideistä ei ymmärtänyt kysymystä ja toisen äidin mukaan asia oli niin itsestään selvä, että siitä keskustellaan liikaakin.

” Mä oon täs koko ajan ihmetelly, kun siitä puhuttii jo raskaus aikana niin paljon kun se on kuitenkin jotenkin tullut niin luonnosta se kuulostaa vaa jotenkin niin hienolta sanalta. Kaikki liittyy varhaiseen vuorovaikutukseen.”
(C1)

Äidin kommentti oli aiheellinen, sillä työntekijöiden haastatteluissakin nousi esille (A1), kuinka varhainen vuorovaikutus ei ole ”rakettitiedettä” vaan se normaaleissa olosuhteissa syntyy luonnostaan äidin ja vauvan välille.

Pyysin haastateltavia kuvaamaan tilanteita, joissa he kokevat, että vuorovaikutus on onnistunutta. Molemmat nostivat esille, että vaipanvaihto tilanteet ovat sellaisia, missä vauvaan saa hyvin kontaktin ja vauva hymyilee.

” Vauvani tykkää kaikesta etenkin lapsista. Vaipanvaihtotilanteessa kun sanon vauvalle että peppu ylös niin se on hänelle erittäin hauskaa ja räkättää.”
(C1)

” Vauva tykkää olla rinnalla. Ja hymyilee kun lauletaan ja leikitetään esim. vauvaryhmässä. Leikkimaton päällä tykkää olla ja musiikista. Hän tykkää jutella. Hänen isä tykkää jutella paljon hänen kanssaan. Hänelle juttelee, hän iloinen, hän tykkää jutella. ” (C2)

Molemmat siis onnistuivat poimimaan onnistumiskokemuksia ihan arjestaan. Kysyessäni, mikä saattaisi häiritä vanhemman keskittymistä lapseen, niin molemmat ymmärsivät kysymyksen niin, että mikä vauvaa voi häiritä. Molemmat alkoivat pohtia, miten kovat äänet tai ulkoiset tekijät, mitkä kiinnostavat vauvaa häiritsee vauvan keskittymistä äitiinsä. Tarkensin kysymystä, että mahtaako heillä olla mitään lapsen ja äidin vuorovaikutusta häiritseviä tekijöitä, sillä kaikilla ihmisillä sellaisia on. Totesin myös, että kukaan voi 100% keskittyä lapseen ja tämä on hyvin inhimillistä. Tällä halusin rohkaista heitä keskustelemaan asiasta tarkemmin.

”Nii joskus sitä unohtuu jotain tekemään, lukemaan tai..” (C1)

” Jos imetän niin minä imetän, mutta minulla on kaksi lasta niin usein toinen lapsi saattaa keskeyttää tai häiritä.” (C2)

Älypuhelimien käytöstä kysyessäni molemmat vastasivat lyhyesti ja ytimekkäästi, että älypuhelin ei häiritse heidän keskittymistään lapsen kanssa.

” Sen mä oon ihan tietoisesti pyrkiny kun vauvan kanssa ollaan että en pelaile enkä selaile” (C1)

”Vain kun vauva nukkuu katson viestit, mutta muuten puhelin ihan tuolla laukussa” (C2)

Huomasin, että kysymys oli arka eivätkä he halunneet minulle sitä avata. Tämä on ymmärrettävää, sillä minä vieraana ihmisenä menin keskustelemaan heidän kanssaan hyvin henkilökohtaisesta aiheesta. Tilanne oli myös hiukan jännittynyt kun nauhuri oli päällä.

9.2 Äitien tarvitsema tuki Tuomarilan perhetukikeskuksessa

Kysyin äideiltä, minkälaista tukea he kokevat tarvitsevansa sekä minkälaista tukea he ovat saaneet Tuomarilasta. Molemmat osasivat tämän kysymyksen kohdalla avata tunteuksiaan enemmän.

” Minulla on kaksi lasta, olen tosi väsynyt. Jos joku voi auttaa, että pystyn sivoamaan tekemään ruokaa. Kaikki tieto tulee Tuomarilasta” (C2)

Kyseinen äiti sanoi kokevansa Tuomarilan tuen tärkeäksi, sillä siellä hän pystyy kysymään neuvoa heti ja saa enemmän myös levähtyä. Kotona olo tuntui niin raskaalta, ilmeisesti miehen tuen puuttuessa. Tiedustelin muista tukivaihtoehdoista ja hän mainitsi neuvolan. Haastateltava äiti koki siellä tapaamisajat kuitenkin niin lyhyinä ja riittämättöminä. Hän myös korosti, kuinka neuvolassa terveydenhoitaja ei tunne perheen asioita kuten esimerkiksi Tuomarilassa. Kotona koettu väsymys johti äidin mukaan myös siihen, että maitoa ei tule tarpeeksi rinnasta.

Puhuttaessa Tuomarilan perhetukikeskuksesta, myös toinen äiti komppasi ja kertoi olevansa tyytyväinen Tuomarilasta saatuun tukeen.

” Tosi hyvää tukea Tuomarilasta. Kaipaen eniten omaa aikaa ja unta. Saan täällä välillä levättyä. Nyt kun vauva on kasvanut ja asioita tapahtuu niin nopeasti niin siihen oon saanut tukea. Yhdessä käydään läpi mitä mihinkin ikä kauteen kuuluu. Aikuisten kanssa keskustelu on tärkeää että saa vastauksia taikaisin. Muitten äitejen ja täällä henkilökunnan kanssa.” (C1)

” Toinen äiti auttaa minua myös, jos en tiedä. Vertaistuki on parasta” (C2)

Toinen äideistä kertoi saaneensa tukea Tuomarilasta jo raskausaikana.

” Jotenkin sitä vähä mietittiin, että minkälainen se sit ois se vauva. Minkälainen se sit ois, kun mulla oli pelkoa että mä en jotenki kiinny tai jotain tai jos mä oon vihanen lapselle kun hänen isänsä oli super urpo, että jos se ois siirtynyt mutta ei.” (C1)

Hän kertoi, kuinka heti siitä lähtien, kun hän pääsi vauvansa kanssa kosketukseen, heille syntyi lapsen kanssa yhteys. Sama äiti aiemmin totesi, että varhainen vuorovaikutus on itsestään selvää, eikä aina ymmärrä, miksi siitä puhutaan niin paljon. Silti hän myönsi, että puhe varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä jo raskausaikana on osaltaan auttanut häntä luomaan kiintymyssuhteen vauvaan vauvan syntyessä.

”Kyl siit oli apua että puhuttiin jo raskausaikana, että en hajonnu niihin mun ajatuksiin ja se et kerrotaan että monilla on samanlaisia ajatuksia ja että on ihan normaalia jos ei heti koe sitä yhteyttä lapseen. Sain varmuutta ja vahvistusta. Kaikki tunteet on sallittuja eikä oo vaan yhtä oikeeta tapaa.” (C1)

Haastattelun lopussa toinen äiti alkoi avata enemmän ajatuksiaan, sillä hän varmaan myös rentoutui. Oli hieno huomata, miten avoimesti hän kertoi omista tuntemuksistaan raskausaikana sekä sen jälkeen. Jo raskausaikana kiintymyssuhteen luominen on tärkeää ja Tuomarilassa tuetaan yhdellä osastolla jo raskaana olevia naisia. Myös osaston työntekijä kuvasi tukiprosessia samalla tavalla kuin tämä äiti sanoen ”yhdessä ihmetellään ja mietitään, miltä se lapsi voisi näyttää” (B2). Hän rentoutui enemmän kun olimme erillään muista, eivätkä muut enää kuunnelleet keskusteluumme. Keskustelimme, siitä miksi hänen vauvansa oli joutunut hänen luotaan pois heti syntymän jälkeen. Äiti sanoi, että synnytys oli ollut hänelle hyvin raskas kokemus. Kyseinen äiti halusi avata myös toista tilannetta, joka on voinut vaikuttaa heidän kiintymyssuhteeseensa ongelmiin. Hän kuvasi huoltaan kun vauva oli sijoitettuna toiseen perheeseen muutaman viikon ja vauva ei tämän jälkeen muistanut äitiään.

10 Yhteenveto ja johtopäätökset haastatteluista

Haastattelujen tuloksissa nousi esille selkeästi, miten tärkeää vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on. Työntekijät korostivat teoriapohjaani vahvistaen, miten ensimmäiset vuodet ovat tärkeimpiä, mutta vauva myös ”korjaantuu” helposti korjaavilla kokemuksilla. Tämä on osaltaan vahvistaa sitä, että varhaiseen vuorovaikutukseen voi vaikuttaa lastensuojelutyössä. Haastatteluissa äiti toi esille huoliaan siitä mitkä tekijät olisivat voineet hieman vaurioittaa kiintymyssuhdetta. Hän kuitenkin korosti, että näiden katkosten vuoksi hän on todella paljon vauvan kanssa vuorovaikutuksessa ja läsnä. Myös Hughes (38,2011) korostaa, että vaikka vanhemman ja lapsen väliselle suhteelle tulisi katkos, vanhempi voi kohentaa turvallisuutta ryhtymällä aktiivisesti ja nopeasti korjaamaan tilannetta läsnäolollaan. Jukka Mäkeläkin (1999, 200) on korostanut, että pienikin myönteinen vaikutus vuorovaikutukseen voi eheyttää mutta jos olot ovat epäsuotuisat se jatkaa kaottisuuttaan. Tuomarilan perhetukikeskuksen työ vuorovaikutuksen tukemisessa on siis todella merkittävää. Myös haastattelemani äidit toivat esille, että Tuomarilasta he saavat tukea ja kokevat olonsa siellä miellyttäväksi.

Sukupolvien välinen ketju voi ilmetä siten, että vanhempi ei ole saanut omassa lapsuudessaan turvallista kiintymyssuhdetta ja hänen on sitä vaikea antaa omalle lapselleen tai sen eteen joutuu tekemään paljon töitä. Varhaisen vuorovaikutuksen kehittämisessä voi olla hyödyksi esimerkiksi Eriksonin ja Arnkilin (2009, 22) huolen puheeksi ottamisen malli. Heidän mukaansa työntekijöiden tekemien havaintojen kirjaaminen on tärkeää. Tällöin huoltajankin on helpompaa tunnistaa niitä seikkoja, mistä ollaan huolissaan ja mitä konkreettisesti on havaittu. Myös Tuomarilan perhetukikeskuksen työntekijät kirjaavat näitä havaintoja säännöllisesti. Erikson & Arnkil (2009,23) toivat myös esille, kuinka huolen konkretisointi auttaa työntekijää selkiyttämään huolenaiheitaan sekä mahdollisia tukitoimia.

Työntekijöille vanhempien tukeminen on haastavaa ja se on pitkäjänteistä työtä. Myös Mönkönen (2007) toteaa että, vuorovaikutusosaaminen on siksi hyvin vaativaa, sillä emme voi koskaan olla varmoja jonkin metodin toimivuudesta, sillä jokainen vuorovaikutustilanne on aina ainutlaatuinen ja erilainen. Eräs työntekijä pohtikin että, vuorovaikutus ei ole mitään ”rakettitiedettä” ja kiintymyssuhteen ja aistien tulisi herätä luonnostaan. Jos trauma tai joku on vaurioittanut suhdetta niin, että siihen ei pysty niin herää kysymys mikä on lapsen tulevaisuus sellaisessa suhteessa? Vanhemmuuden vahvistaminen on olennainen osa perhetyötä. Myös Mylärniemi (2007, 41) kuvaa vanhemmuustyötä vuorovaikutustapahtumaksi aikuisen ja lapsen välillä. Vanhemmuuden arviointi, tukeminen ja vahvistaminen sekä vanhemman suhde lapseen ovat työn keskipisteenä.

Vuorovaikutuksen on oltava riittävän hyvää ja vahvaa. Yksi työntekijöistä korosti, että ensimmäisen vuoden aikana sen oltava vahvaa, sillä se on merkittävää myös aivojen kehityksen kannalta. Tämä tuli myös esille monissa varhaisen vuorovaikutuksen tutkimuksissa. Ensimmäisen ja ensimmäisten vuosien aikana lapsen aivot kehittyvät eniten, joten varhaiset kokemukset ovat tärkeitä. (Laatikainen 2015, 11.) Myös Kalland & Sinkkonen (2011, 113) vahvistivat asiaa, sillä ensimmäisen vuoden aikana jolloin kiintymyssuhde muotoutuu kehitykselle on luonteenomaista huokoisuus, muovautuvuus ja vastavuoroisuus. Työntekijät molemmissa ryhmissä olivat hyvin tietoisia siitä, miten voimakkaasti varhaisen vuorovaikutuksen puute voi vaikuttaa aivoihin. Ihminen käyttää limbistä järjestelmää emotionaalisessa vuorovaikutuksessa. Aivojen manteliumake on välttämätön esimerkiksi pelon käsittelyssä. (Sinkkonen 2001, 72-74.)

Jos vanhemmalla ei ole vanhemmuuden mallia omassa lapsuudessaan, hän tarvitsee vanhemmuuteensa tukea ja tietoa. On tärkeää, että vanhempi ei jää yksin, sillä yksinkertaisesti kaikilla ei ole tietoa siitä, miten lapsen kanssa ollaan vuorovaikutuksessa tai hoito voi olla vain mekaanista ilman tunnetason kontaktia, mikä nousi myös aineistosta esiin. Tuomarilan perhetukikeskuksessa käytettävä Hoivaa- ja leiki sekä Mim- työskentelymenetelmät tukevat vanhemman ja lapsen ehkä rikkoutunutta kiintymyssuhdetta hyvin. Näiden menetelmien avulla saadaan tietoa siitä, tarvitaanko Hoivaa- ja leiki tai theraplay menetelmää tukemaan vuorovaikutussuhdetta.

On kiinnostavaa, että teknologian kehitys on edennyt siihen suuntaan, että puhutaan jo sosiaalisen median häiritsevyydestä esimerkiksi äidin ja lapsen välillä. Työntekijätkin nostivat sen myös kasvavaksi ongelmaksi. He kuitenkin korostivat, että vielä ei olla menty niin pitkälle, että se olisi varsinaisesti lastensuojelullinen syy. Heli Mansikka (2011) kirjoittaa Ylen sivuilla myös aiheesta seuraavasti:

”Äidit, joita on huonosti kohdeltu lapsena, suhtautuvat vauvaan kuin nukkeen. He ikään kuin osaavat ulkoa, miten vauvaa tulisi hoitaa, mutta nähdään selvästi, että heidän sisäinen tajunsa siitä, mitä tarpeita vauvalla on, ei toimi ollenkaan.” (HS 2015)

On ymmärrettävä, että muutokset aina puhuttavat ihmisiä, mutta esimerkiksi television tulon aikaan pohdittiin samoja asioita. Halusin selvittää myös, miten nykyisin älypuhelimet vaikuttavat lasten ja vanhemman vuorovaikutukseen ja siksi kysyin myös tätä asiaa haastateltavilta. Työntekijät tunnistivat ongelman suureksi, mutta halusivat korostaa, että lastensuojeluperheillä on usein myös muita ongelmia eikä älypuhelin tee heistä lastensuojeluasiakasta. Tämä sai minut pohtimaan, että se ei ole niin suuri ongelma, kuin annetaan ymmärtää. Mielenkiin-

toista on, että B-ryhmä ei nostanut asiaa niin suureksi ongelmaksi, ja siinä nostettiin puolestaan esille, että ne vauvojen vanhemmat joihin tutkimuksessani haluan keskittyä eivät käytä älypuhelimiaan niin paljon kuin isompien lasten vanhemmat. Tämä oli jossakin vaiheessa puheenaihe mediassa, mutta se saatettiin nähdä jopa vanhempia syyllistävänä. Se ei ehkä ole niin vakava ongelma varhaisessa vuorovaikutuksessa kuin annetaan ymmärtää. Tosiasia on, että tekniikka on kehittynyt ja samalla vuorovaikutuksen muodot ovat vain erilaisia kuin aikaisemmin. On kuitenkin hyvä muistaa, että 'kohtuus kaikessa' on tärkeää tässäkin asiassa. Lisäksi monet äidit saavat sosiaalisesta mediasta nykyisin tärkeää vertaistukea raskaan vauvarjen keskellä.

Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys haastattelujeni perusteella on niin merkittävää, että sen tukeminen ja sen häiriintymiseen puuttuminen on tärkeää varhaisessa vaiheessa. Ihanteellista olisi, jos äidit saataisiin avun piiriin jo raskausaikana mikäli kiintymyssuhteessa vauvaan huomataan puutteita. Tätä asiaa vahvistivat myös äidit haastatteluissani. Aineiston tulosten perusteella työntekijät sekä äidit kokevat, että raskausaikana puuttuminen ennaltaehkäisevästi on todella tärkeää.

Aineistosta nousi sekä äitien että työntekijöiden mainitsemana väsymys. Äidin väsymys voi olla vakava tila, jossa äiti ei jaksa hoitaa lasta kuin teknisesti. Väsymys on yleistä pienten vauvojen vanhemmilla ja joskus tilanne voi mennä todella pahaksi ja siihen tarvitaan apua, että väsymys ei johda masennukseen (ks. Taulukko 1). Tahvanainen (2017, 103) tutki pro graduunsa valvovia äitejä. Hän korostaa tutkimuksessaan, kuinka vain hyvin harvat ihmiset tunnistavat, miten kokonaisvaltainen tila pitkittyneestä valvomisesta johtuva univaje on ja kuinka suuria riskejä siihen voi liittyä. Myös työntekijät halusivat korostaa haastatteluissa, että aina ei tarvitse olla muita ongelmia kuin suuri väsymys, joka voi vaarantaa äidin ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta. Sosiaalityön ja terveydenhuollon ammattilaisten tulisikin tiedostaa työssään, minkälaista apua valvovat äidit tarvitsevat ja minkälaista on arki valvovan äidin perheessä. (Tahvanainen 2017, 102.)

Olen kiteyttänyt Taulukkoon 1. varhaisen vuorovaikutuksen keskeiset näkökulmat, jotka nousivat esiin aineistosta. Ensin perustelen, miksi varhainen vuorovaikutus on tärkeää, sitten erittelen, mitä häiriötekijöitä siihen liittyy ja miten varhaista vuorovaikutusta voi edistää. Työntekijät korostivat ensimmäisen vuoden tärkeyttä sekä henkistä läsnäoloa lapsen kanssa. Vuorovaikutuksen tulee olla aitoa lapsen tarpeisiin vastaamista, ei vain mekaanista hoitamista. He korostivat myös, että varhainen vuorovaikutus on lapsen perustarve tulla hyväksytyksi ja tällä on myönteinen vaikutus myös lapsen aivojen kehitykseen. Äidit korostivat, että varhainen vuorovaikutus tulee luonnostaan, jos ulkoiset tekijät, esimerkiksi vauvan poisvienti äidin luota, eivät kiintymyssuhdetta katkaise.

Varhaisen vuorovaikutuksen häiriötekijöitä työntekijät mainitsivat useita. Varhaisen vuorovaikutuksen häiriötekijöitä voivat olla äidin psyykkiset ongelmat, mutta pelkkä väsymyskin riittää tuomaan häiriötä äidin ja lapsen välille. Myös äidin kielteiset lapsuuden kokemukset ja puutteellinen tukiverkosto vaikuttavat varhaisen vuorovaikutukseen. Lastensuojeluperheiden parissa älypuhelin riippuvuuden eteen joutuu kuitenkin tekemään töitä, sillä vanhemmat helposti "unohtavat" lapsensa uppoutuessaan älypuhelimien maailmaan. Äidit nostivat häiriötekijöiksi enemmänkin ulkoiset tekijät tai sen, että äiti itse "unohtuu" tekemään jotain muuta. Väsymys on äitien mielestä myös iso osa sitä miten he jaksavat olla vauvan kanssa.

Viimeinen sarake taulukossa kertoo varhaista vuorovaikutusta edistävästä tekijöistä, jotka tukevat äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta. Työntekijät molemmissa ryhmissä painottivat, että vanhemman tulee osata ennakoida tilanteet lapsen parhaaksi. Esimerkiksi sellainen pieni arkinen, jopa itsestään selvältä tuntuva asia, nostettiin esiin, että ennen uloslähtöä lapsen kanssa lapsi on hyvä syöttää ja vaihtaa hänelle vaippa. Vuorovaikutuksen puutteet näkyvät usein hyvin pienissäkin asioissa. On myös tärkeää, että vanhemman mieliala ja toiminta ovat tasaisia ja johdonmukaisia, jotta lapselle ei tule turvattomuuden tunnetta. Vauvan on tärkeä pysyä äidin mielessä jatkuvasti, vaikka ei hänen vierellään olisikaan. Hoivaa- ja leiki on yksi tärkeä keskeinen koulutus, mitä työntekijät käyttävät vanhemman ja lapsen välisen suhteen vahvistamiseen. Äidit puolestaan korostivat vertaistuen tärkeyttä sekä sitä miten paljon lapsi nauttii, kun hänen kanssaan leikitään ja lauletaan. Tämähän on vuorovaikutusta parhaimmillaan.

Taulukko 1: Tulosten yhteenveto

Haastateltavat	Miksi varhainen vuorovaikutus on tärkeää?	Minkälaisia häiriötekijöitä varhaiseen vuorovaikutukseen liittyy?	Mikä edistää varhaisista vuorovaikutusta?
Työntekijät	Ensimmäisen ikävuoden tärkeys Läsnäolo Vauvan perustarve tulla hyväksytyksi Ennakoitavuus Vaikuttaa aivojen kehitykseen	Äidin psyykkinen terveydentila Väsymys Tuen puute Älylaitteet Äidin omat lapsuuskokemukset Vuorovaikutus mekaanista (puuttuu hellyys ja hienovärisuus)	Ennakoitavuus arjen rutiineissa Tasalaatuinen vuorovaikutussuhde Jatkuvuus Peilaaminen Hoivaa- ja leiki Vauva pysyy äidin mielessä
Vanhemmat	Luontaista äidin ja lapsen välillä Kontakti syntyy jo sairaalassa	Väsymys Tuen puute Ulkoiset tekijät (äännet) Uppoutuminen muihin asioihin	Laulut ja leikit Vertaistuki

11 Pohdinta

Koen, että tutkijana sain aikaan hyvää keskustelua varhaisen vuorovaikutuksen merkityksestä ja haastoin perhetukikeskuksen työntekijöitä sekä asiakkaita pohtimaan asiaa. Tehtyäni työharjoittelua Tuomarilan perhetukikeskuksessa tajusin, kuinka paljon he tekevät myös töitä varhaisen vuorovaikutuksen eteen ja miten vakava ongelma sen häiriöt ovat lastensuojeluperheissä. Halusin siksi tehdä opinnäytteeni heille ja he pitivät aihettani erittäin tärkeänä heidän työnsä kehittämiseksi. Se, että he syventyivät aiheeseen enemmän haastattelujeni kautta auttoi heitä osaltaan myös pohtimaan tätä asiaa syvemmin.

Sain vastauksia tutkimuskysymyksiini saamani aineiston kautta. Huomasin myös, miten ammattitaitoisia ja tietoisia asiasta Tuomarilan perhetukikeskuksen työntekijät ovat tukiessaan perheitä. Haastatteluissa tuotiin esiin monia samoja asioita kuin teoriaosuudessa kuvaamistani tutkimuksissakin. Tutkimukset tukevat teoriapohjaa käsityksille, jotka ovat alan ammattilaisten keskuudessa hyvin opittu ja ohjaavat heidän työskentelyään varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Työntekijöiden arvokas näkökulma sekä muutaman äidin ajatukset antoivat mielestäni tärkeää tietoa tähän tutkimukseen.

Aineisto kertoo selkeästi, kuinka oleellinen asia varhainen vuorovaikutus on. Sen eteen tehdään valtavasti töitä, jos kiintymyssuhde on jostain syystä vaarassa tai jotkut ulkoiset tekijät

sitä häiritsevät. Työntekijät sekä äidit myös korostivat sitä, että vaikka on kyse yksinkertaisesta asiasta, voi se olla joillekin silti vaikea asia ymmärtää. Opin paljon uutta varhaisesta vuorovaikutuksesta ja siitä, miten sitä tuetaan lastensuojelussa. Tämä on tärkeää omalle ammatilliselle kehitykselleni, sillä haluan työskennellä lastensuojelussa ja omalla työlläni kehittää varhaisen vuorovaikutuksen tukemista. Poikolaisen (2002, 21) mukaan vanhempien kasvatustietoisuuteen vaikuttaminen on kuitenkin hyvin vaikeaa, sillä vanhemmilla on taipumus hyödyntää uutta tietoa siten, että se vahvistaa pääasiassa heidän aiemmin opittua kasvatustapaa. Onkin tärkeä pohtia, miten lastensuojelussa onnistutaan tukemaan vaikeassa elämäntilanteessa olevien äitien selviytymistä vaativassa arjessa. Poikolainen (2002, 57) tuo kuitenkin esille, että osa vanhemmista onnistuu rikkomaan sukupolvien ketjun ja haluaa antaa omille lapsilleen asioita, joista itse on jäänyt paitsi.

Olen pohtinut paljon, miten lastensuojelu herättää pelon tunteita asiakkaissa. Yhteiskunnan rakenteet muuttuvat nopeasti, mikä voi luoda perheille osaltaan haasteita. Tilastojen mukaan lastensuojelu-ilmoitusten määrä lisääntyi vuonna 2015, mutta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä väheni. (THL 2017) Lastensuojelun tilastot muuttuvat vuosittain, mutta on selvää, että huostaanottoon johtava prosessi on aina hyvin pitkä ja harkittu prosessi. Lapsia ei huostaanottotilanteissakaan viedä kokonaan pois vanhempien luota kuten usein harhaisesti oletetaan. Olisikin tärkeää saada lastensuojelun piirissä olevat vanhemmat luottamaan ja uskomaan lastensuojelun apuun. Lakikin edellyttää tiivistä yhteistyötä vanhempien kanssa.

Vanhemmuus muuttuu maailoman muuttuessa sekä samalla muuttuu käsitys siitä, mikä on hyvää vanhemmuutta. Ennen lapsia kasvatettiin enemmän kurissa ja nykyään korostetaan juuri varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä ja sitä ovatko työssä käyvät vanhemmat lastensa kanssa tarpeeksi läsnä. Vanhempia saatetaan paheksua siitä kuinka he antavat pienelle lapselleen tabletin käyttöön tai kuinka he itse käyttävät liikaa älypuhelinta lapsen läsnä ollessa. Maailma muuttuu ja vanhemmuuteen tulee lisäapua teknologian kehityksen mukana. Kuten tuloksissani tuli esille, voi älypuhelimien käyttö ja sitä kautta luonnollisesti myös lapsen oma tabletin käyttö häiritä vuorovaikutussuhdetta, mutta voidaan todeta, että muuttuvan maailman mukana on myös hyväksyttävä asioita, jotka muuttavat vanhemmuutta.

Aiheeseeni perehtymien on lisännyt entuudestaan kiinnostustani varhaiseen vuorovaikutukseen. Mielenkiintoni aiheeseen syntyi varhaisen vuorovaikutuksen kurssilla. Koin varhaisen vuorovaikutuksen todella mielenkiintoiseksi asiaksi, johon itse haluaisi tulevaisuuden työssäni vaikuttaa. Ollessani harjoittelussani Ugandassa huomasin, miten selkeästi varhaisen vuorovaikutuksen puutteet vauvasta näkyvät ja kiinnostukseni aiheeseen lisääntyi. Pääsin siellä heti konkreettisesti havainnoimaan kontaktin ja kiintymyssuhteen puuttumista. Esimerkiksi vauva, johon yritin saada kontaktia orpokodissa ei kohdistanut koskaan katsettaan silmiini. Lisäksi

hän ei tuntunut välittävän, kuka häntä hoiti tai piti sylissä. Jo lyhyen ajan sisällä syntyi kontaktiin positiivisia muutoksia, kun vauvaa sylitettiin ja hänen kanssaan oltiin aidosti läsnä. Tämä vuoksi olen ajatellut, että haluaisin työssäni kiinnittää huomiota varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen tärkeyteen tulevaisuudessa.

Sosionomiopinnoissani olen keskittynyt erityisesti varhaiskasvatukseen sekä lastensuojeluun ja koen, että tutkimukseni aihe tukee molempia auttaen minua tulevaisuuden ammatissani. Lastensuojelun lisäksi varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen on tärkeää myös varhaiskasvatuksen puolella päiväkotityössä. Lasten parissa työskentelyssäni aion tulevaisuudessa tuoda esille varhaisen vuorovaikutuksen tärkeyttä. Päiväkotien arki on myös todella kiireistä ja usein pientenkin ryhmässä hoito muuttuu ajan puutteessa hyvin mekaaniseksi.

Tuloksistani ei noussut esille esimerkiksi neuvolan tai päivähoidon rooli varhaisen vuorovaikutuksen tukemisessa. Toisaalta en asiaa suoranaisesti kysynyt, mutta itse ajattelen, että on tärkeää nähdä perheitä tukeva kokonaisuus ja pohtia myös muiden palveluiden merkitystä. Pohdin asiaa varhaiskasvatuksen näkökulmasta, sillä saan myös lastentarhanopettajan pätevyyden. On tärkeää, että lapsi tuntee itsensä turvalliseksi lapsiryhmissä, sillä se auttaa häntä luottamaan itseensä. (Hujala & Turja 2011, 11.) On siis tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilaiset ymmärtäisivät, että tähän liittyy myös aito läsnäolo pienten lasten kanssa. Kun pieni lapsi aloittaa päivähoiton, hän joutuu eroon vanhemmistaan, mikä on iso muutos pienelle lapselle, joka on rakentanut kiintymyssuhdettaan vanhempiinsa. Tämän vuoksi, on tärkeää, että varhaiskasvattajat tukevat lapsen siirtymistä päivähoitoon ja tukevat erokokemukseen kuuluvaa suhtautumista ja myötätuntoa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 43.)

Varhaista vuorovaikutusta on tärkeää tutkia jatkossakin ja perheiden parissa työskentelevien on tule ymmärtää sen merkitys. Lisäksi on tärkeä osata ohjata vanhempia läsnä olevaan kommunikointiin ja olemiseen lasten kanssa. Mielestäni varhaiskasvatuksen sekä lastensuojelun parissa työskenteleviä työntekijöitä pitäisi enemmän kouluttaa varhaisen vuorovaikutuksen tärkeydestä sekä käydä esimerkiksi Theraplay, Hoivaa- ja leiki tai MIM-koulutuksia ammattitaitonsa edistämiseksi.

Lähden joulukuussa kuukaudeksi Ugandaan vauvojen lastenkotiin vapaaehtoiseksi ja haluan tuoda heille tietoisuuteen, kuinka tärkeää vauvan kanssa on vuorovaikuttaa muutenkin kuin vain hoitamalla perusasiat. Tiedän, että Afrikan maissa tästä ei juurikaan ole tietoa ja haaveeni olisi jakaa siitä informaatiota. Itsestänselvänä pidettyyn asiaan ei saa kuitenkaan suhtautua itsestään selvästi, vaan varhaista vuorovaikutusta tulee tukea ja siitä tulee puhua avoimesti jatkossakin.

Lähteet

- Bardy, M. 2009 Lastensuojelun ytimissä. Helsinki : Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Erikson, E & Arnkil, T. 2005. Huoli puheeksi: opas varhaisista dialogeista. Helsinki: Stakes.
- FINLEX 2017. Lastensuojelulaki 4 § 13.4.2007/417.
- Haatainen, H. 2016. Tuen ja kontrollin ristiriita lastensuojelussa. Pro gradu- tutkielma, Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen ja kauppatieteellinen tiedekunta.
- Hirsjärvi S, Remes P, Sajavaara P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy Keuruu
- Hughes, A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Tammerprint Oy Tampere 2011.
- Hujala, E. & Turja L. (toim.). 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Digital. Ps kustannus.
- Kaskela M, & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Vaajakoski: Gummerrus kirjapaino OY.
- Katvala S. 2001. Missä äiti on? Jyväskylä: Univeristy of Jyväskylä. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 186.
- Ketola J. 2008. Menestyksistä mahdollisuuksiin. WS bookwell Oy. Ps kustannus.
- Laatikainen, S. 2015. Lapsen ja vanhemman välisen varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen huomioiminen lastensuojelun sosiaalityössä. Pro gradu, yhteiskunta ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pori.
- Makkonen, M. 1995. Keskustelutyö lastensuojelussa. Mannerheiminlastensuojeluliitto. Jyväskylä: Gummerrus kirjapaino Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015. Viitattu 10.8.2017
- Mattila K. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Bookwell OY: Juva 2011
- Myllärniemi A. Lastensuojelun perhetyö ammattikäytäntönä. Yliopistopaino 2007.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Oy.
- Nurminen T. Vauvaperhetyö. Opinnäytetyö. Tuuli Nurminen. 2006.
- Poikolainen, J. 2002. Kasvatustietoisuuden ulottuvuuksia. Vanhempien käsityksiä kasvatuksesta ja vanhemmuudesta Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 182.
- Puonti A, Saarnio T & Hujala A. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Tammi.

Raatinen E. 2015. Lujita Luottamusta. Juva. PS KUSTANNUS

Rautakallio M. 2015. Kiintymyssuhteeseen perustuvan omahoitajatyötä tukevan oppaan kehittäminen lastensuojelulaitos Ravanissa. Ylempi AMK

Schuman, M. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. 2003. (Toim.) Niemelä P, Siltala, P & Tamminen, T. Helsinki: WSOY

Salo, S & Tuomi, K. 2008. Hoivaa ja leiki: vauvan ja vanhemman vuorovaikutus. Helsinki: Psykologien kustannus.

Salo, S & Mäkelä, J. 2007. MIM-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Helsinki: Gummerus kirjapaino Oy.

Siltala, P. 2003. Varhainen vuorovaikutus kokemuksen ja tutkimuksen valossa. Juva: WSOY

Sinkkonen J & Kalland M. 2002. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Helsinki: WSOY

Sinkkonen J & Kalland M. 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY pro

Sinkkonen J, & Kalland M. 2002. Varhaisen ihmissuhteet. WSOY: VANTAA

Tahvanainen S. 2017. Illan hämärästä aamun valoon. Pääosassa valvova äiti. Itä-suomen yliopisto. Sosiaalityön opinnot. Pro gradu.

Törrönen H. 2015. Vauvan kanssa vanhemmiksi. Helsinki: Taitto keski-suomen sivu Oy.

Törrönen, M & Pärnä K. (toim). 2010. Voimmaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Porvoo: Bookwell oy.

Sähköiset lähteet

Helsingin sanomat 2016; <http://www.hs.fi/teknologia/art-2000002898688.html>; viitattu 31.3.2017

Lastensuojelu. Sosiaali ja terveysministeriö; <http://stm.fi/lastensuojelu>; viitattu 21.8.2017

Sosiaali ja terveysministeriö; <http://stm.fi/lastensuojelu>; viitattu 21.8.2017

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2016; <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/lapset-perheet/pieni-lapsi/kiintymyssuhde>; viitattu 25.8.2017

WHO 2004; <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42878/1/924159134X.pdf>; viitattu 11.10.2017

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. KVALIMOT; http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_4.html; viitattu 12.9.2017.

YLE UUTISET Heli Mansikka 2011; <https://yle.fi/uutiset/3-6173404>; viitattu 12.9.201

Liite 1: Tutkimuslupa

TUTKIMUSLUPA

1 (1)

TUTKIMUSLUVAN MYÖNTÄMINEN

Espoon kaupungin sosiaali- ja terveystoimen esikunta / Kehittämisen tulosalue Ketterä myöntää 1.2.2017 saapuneen tutkimuslupahakemuksen ja alla olevien ehtojen mukaisesti.

Hakija / yhteyshenkilö: Emmi Mönkkönen

Tutkimuksen aihe / nimi: Älypuhelimien merkitys varhaiseen vuorovaikutukseen

Edellytyksenä on, että tutkimuksen suorittaja tai suorittajat eivät käytä saamia tietoja asiakkaan tai potilaan tai hänen läheistensä vahingoksi: eivätkä luovuta saamia henkilö tietoja ulkopuolisille, vaan pitävät ne salassa.

Tutkimustulokset tulee esittää niin, ettei niistä voida tunnistaa yksittäistä henkilöä tai perhettä. Lisäksi on noudatettava henkilötietolaissa ja muualla lainsäädännössä olevia tutkimusrekistereitä koskevia säännöksiä.

Tutkimusluvan myöntäminen ei velvoita tutkimuksen kohteita osallistumaan tutkimukseen. Tutkijan on neuvoteltava aina erikseen tutkimuskohteena olevien organisaatioiden kanssa tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimuksen teko ei saa häiritä tutkimuskohteen toimintaa.

Edellyttämme, että tutkija / yhteyshenkilö lähettää sosiaali- ja terveystoimen kehittämissyksikön sähköpostiosoitteeseen sotet_tutkimusluvat@espoo.fi lopullisen tutkimusraportin.

Espoossa 6.2.2017

Tuula Heinänen
kehittämisjohtaja
Sosiaali- ja terveystoimi
Espoon kaupunki

Liite 2: Suostumus tutkimukseen

Espoossa 25.9.2017

Tiedote tutkimuksesta

Tässä opinnäytetyössä haluan selvittää varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä sekä lasten suojelun asiakkaana olevien vanhempien, että perhetukikeskus Tuomarilassa toimivien ammattilaisten näkemyksinä. Opinnäytetyön tarkoitukseni nostaa varhaiseen vuorovaikutukseen liittyviä seikkoja lastensuojelutyössä. Tämä edistää myös tutkimani lastensuojeluyksikön perustyötä, sillä tämä teema on keskeinen osa heidän työtään perheiden kanssa. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, myös mitä haasteita varhaiseen vuorovaikutukseen liittyy, ja mitkä asiat sitä voivat edistää. Tutkimusmenetelminä käytän sekä vanhempien että työntekijöiden ryhmähaastattelua. Olen saanut tutkimukseeni tutkimusluvan myös Espoon kaupungilta.

Suostumus osallistua tutkimukseen

Olen lukenut tutkimustani koskevan tiedotteen. Annan tässä suostumukseni käyttää haastatteluaineistoa Emmi Mönkkösen opinnäytetyössä, jossa hän tutkii varhaisen vuorovaikutuksen merkitystä.

Tutkimuksessa kerättyä aineistoa käsitellään siten, että vastaajan henkilöllisyyttä ei tunnista. Hävitän tutkimusaineiston, kun en sitä enää tutkielmaani tarvitse. Osallistumalla tutkimukseen edistät lastensuojelutyön kehittämistä. Lämmin kiitos siitä!

Emmi Mönkkönen (sähköpostiosoite)

Päivämäärä Allekirjoitus ja nimen selvennys